

A MAGYAR SZLENG TÖRTÉNETE

szLeng a selyemlobogónk...

POLC : repositorium, podium, loculamenta, foruli;
lade, kasten, schrein, fach NySz., [gestell, pult].
1429 : Georgius *Polczonzaro dictus* (Múz. Rhédey).

POLCOS, pócos : [repositorium habens, podium

fasz [plur. *faszok*; első adat **1370—80 körül**:
„Ladislaus dictus *lagfazou*“ (olv. *lággyfaszó*,
JAKUBOVICH EMIL szíves közlése); következő ada-
tok a XV. sz. elejéről: „priapus—*faz*“ Schl.
szój.; 1418—22 k. Rotenburgi János diák nyelv-
mesterében: „ackarode *fafot*—wildu cyczers ha-
ben“; — személynévben 1452: Ambrosio *Faz*
OklSz.] 1. ,penis, das männliche glied; 2. az
állat hímvesszeje is, pl. a csődöré, kutyáé‘. —
Származék: *faszi* (legény; Dunántúl, GOMBOCZ,
CSOMA 68) ,életrevaló‘.

1364, Nagyfalva. Konth Miklós nádor, a baranyavármegyei tolvajok és egyéb bűnösök fölött ítéletet mond.

Kosa et Johannem filios suos, Johannem Sclauum et Denke filium suum, Gregorium Nigrum latitantes, Stephanum filium Blasy nobilem de Kathatfalwa Mychaelem filium Andree diuagantem, et **Paulum dictum Zagyrwagou** alio nomine **filetlenpali** in possessionaria porcione Ladislai filij Petri de Suslows commorantem, Johannem et Bene dictos Wrdungh ac Wezeruelchyn et Thomam dictum Bugyak latitantes, Gregorium dictum Geuche et

A magyar szleng korai kéziratos emlékei

1. Személynévi szórványemlékek

- 1364: *Zagyurwagou* (ZichyOkm. III, 237)
- 1370–80 k.: Ladislaus dictus *lagfazou* (EtSz. II, 165)
- 1429: Georgius *Polczonzaro* dictus (OklSz. 778)

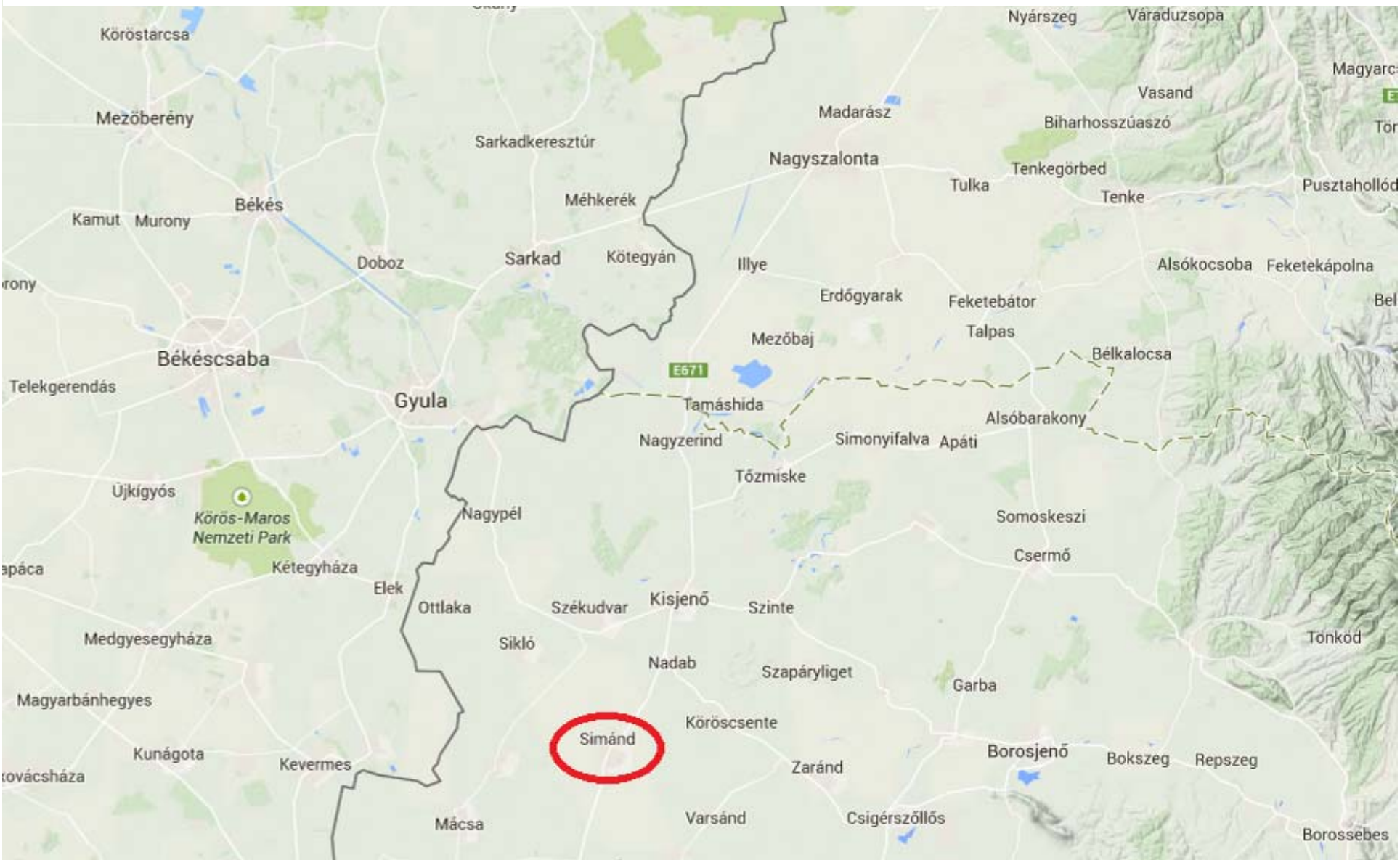
A magyar szleng korai kéziratos emlékei

2. Deviáns csoportok szlengjének emlékei

2.1. 1536: A simáandi koldusok nyelve
(*lingua caecorum* 'vakok nyelve')

Oláh Miklós: *Hungaria* (1536):

„Van egy falu — ugymond — a Maros és a Fehér-Körös közt Erdélyen kívül, melynek neve *Simánd*.”

Vakok nyelve (lingua caecorum)

Ezt majdnem csupa sánták, vakok, bénák s undok nyomorékok lakják, kik maguk közé ép embert be sem bocsátanak, hanem éktelenségökkel dicsekedve, egész külön felekezetet alkotnak; mely, hogy a maga béna épségében megmaradjon, a szülők csecsemőiknek szeméit világrajöttükkor azonnal kivájják, csontjaikat s tagjaikat kificzamítják, **s hogy ne csak testökre de még beszédökre nézve is különbözzenek másoktól, maguknak tulajdon nyelvet koholtak, melyet egyesegyedül csak ők értenek meg, s melyet a *vakok nyelvének* neveznek.** E csodálatos embereknek oly kiváltságaik vannak, melyek őket minden, a *többi* magyarnál szokásos teher alól fölmentik s fölszabadítják, hogy *kolduló énekléssel* kereshessék élelmöket országszerte a maguk és hozzátartozóik számára.

(Bél Mátyás 1735: 37—38, magyarra fordítva idézi: Márki 1890: 442).

„Ezt majdnem csupa sánták, vakok, bénák s undok nyomorékok lakják, kik maguk közé ép embert be sem bocsátanak, hanem éktelenségökkel dicsekedve, egész külön felekezetet alkotnak; mely, hogy a maga béna épségében megmaradjon, a szülők csecsemőiknek szemeit világrajöttükkor azonnal kivájják, csontjaikat s tagjaikat kificzamítják, s hogy ne csak testökre de még beszédökre nézve is különbözzenek másoktól, maguknak tulajdon nyelvet koholtak, melyet egyesegyedül csak ők értenek meg, s melyet a *vakok nyelvének* neveznek. E csodálatos embereknek oly kiváltságaik vannak, melyek őket minden, a *többi* magyarnál szokásos teher alól fölmentik s fölszabadítják, hogy *kolduló énekléssel* kereshessék élelmöket országszerte a maguk és hozzátartozóik számára. Az embereknek e rút faja, gyalázatos és minden kínzásra érdemes, mert az emberi természet díszét a maga rossz cselekedetével lealacsonyítja. Fejedelmeink s mások, nagyobb dolgokkal foglalatoskodva vagy észre sem vevén ily nagy országban, idáig nem üldözték őket; pedig égetni valók az emberi nemnek eme gyalázatosságukról és nyomorékságukról ismert tagjai.” (Bél Mátyás 1735: 37–38, magyarra fordítva idézi: Márki 1890: 442).

Simánd városa mint koldustanya?

Magyar vagy cigány?

- Fábián Gábor, Márki Sándor: Simánd alatt megtelepült sátoros cigányok (Fábián 1835: 155–160, Márki 1890: 444).
- Sztripszky Hiador: énekes koldusok, igricek (Sztripszky 1908: 346–347).
- Sándor István: „Ehez a Vakok Nyelvökhöz a mi időnkben hasonlít az alföldi vásáros Zsiványok ’s a bor és serházi testáros Leányok különös Nyelvök” (Sándor 1801: 225, jegyz.)

Madárnyelv?

„Turgudorgod mirgit forgogargadtárgál:
Argadórgósgom margarargadtárgál?”:

Tudod, mit fogadtál:
Adósom maradtál?

(Arany János: *Jóka ördöge*)

Mégis cigány?

Németh Béla: Oláh tudott annyira latinul, hogy a magyarok közötti elnevezést (*nostrum vocant*) lefordítsa. A koldusok nyelve (*mendicorum lingua*), a tolvajok nyelve (*furum lingua*) helyett a *caecorum lingua* kifejezést alkalmazza. A *vakok nyelve* elnevezés a lovári *vakerel*, *vakisarel* 'beszél' **interpretatio Hungaricájának** tűnik. Oláh kitűnően tudott magyarul is. Szerintem nem a magyar szleng változatáról van szó, hanem tolvajnyelvként használt idegen nyelvről. A beszámoló írói funkciója ugyanaz: a simándi népség viselt dolgai az erkölcsi elkorcsosulás kifejezői, nem szociológiai felmérések eredményei.

A cigány mint titkosnyelv?

„Megjegyzendő pedig, hogy a Czigány faj a nyelvére oly féltékeny — miként — ha egyik vagy másik szava a nép előtt már nagyon ismeretessé vált, — nehogy őket valaki meg értse — azokat új szavakkal váltják fel, — például — a *Zsidót* már nem mondja hogy *Biboldo* — hanem *Csorvalo...*” (Győrffy E. 1885: 5–6).

Szmodis János, gelsei plébános „Annyira lelkesedett a cigányokért s annyira jól tudott nyelvükön beszélni, hogy elment Baranyamegyébe Siklósra cigány prédikációt tartani. A cigányok meghallgatták, meg is értették; de zúgolódni kezdettek, mi lesz velük, ha az urak is megtanulják az ő nyelvüket. A vége az volt, hogy Szmodisnak menekülnie kellett.” (Ponori Thewrewk 1887: 705).

Mégis koldusszleng?

Gerigonza. Un cierto lenguaje particular de que usan los ciegos con que se entienden entre sí. Lo mismo tienen los gitanos, y también forman lengua los rufianes y los ladrones, que llaman germanía. Díjose *gerigonza*, quasi *gregigonza*, porque en tiempos pasados era tan peregrina la lengua griega, que aun pocos de los que profesan facultades la entendían, y así decían hablar griego el que no se dejaba entender. O se dijo del nombre *gyrus, gyri*, que es vuelta y rodeo, por rodear las palabras, permutando las sílabas o trastocando las razones; o está corrompido de *gytgonza*, lenguaje de gitanos. (Covarrubias:Tesoro)

Mégis koldusszleng?

Zsargon. **Külön nyelv, amelyet a vakok [értsd: koldusok] használnak az egymás közötti érintkezésben.** Ilyen nyelvük van a cigányoknak is, akárcsak a striciknek és tolvajoknak, amelyet germaniának neveznek [a *hermano*, „testvér” szóból]. A *gerigonza* szó mintegy *gregigonzát* jelent, minthogy a görög [*griego*] nyelv az elmúlt századokban olyan ritkaságszámba ment, hogy még a tanult emberek közül is kevesen értették, s ezért aki érthetetlenül beszélt, arra azt mondták, görögül beszél. Vagy talán a *gyrus*, *gyri* szóból származik, amely forgást, fordulást jelent, minthogy a zsargon megforgatja a szavakat, átfordítja a szótagokat, és felforgatja az értelmet; vagy esetleg a *gitgonza*, azaz a *gitanos*, a cigányok nyelve kifejezésből ered.

Mégis koldusszleng?

A *ciego*-t a 16-17. századi spanyolban gyakran használták 'vak koldus' jelentésben.

Lazarillo de Tormes: *La vida de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adversidades* (1554 és 1555) c. regényében a főhőst anyja kisgyerekként adja „*mozo de ciego*”-nak, azaz „vak szolgájának”, egy vak koldus vezetőjének és segédjének. Az epizód azzal kezdődik: „Comenzamos nuestro camino y en muy pocos días me mostró *jerigonza*; y como me viese de muy buen ingenio, holgábase mucho...” – „Útra keltünk tehát, és néhány nap alatt megtanított a *jerigonza*-ra, s mivel igen tanulékonynak talált, nagyon örvendezett...”

Legalábbis a 16. század második felétől kezdve elfogadott volt a spanyol irodalomban, hogy a koldusoknak saját szlengjük van, s ezt megkülönböztették más szlengektől, például a *germanía*-nak nevezett tolvajnyelvtől.

Mégis koldusszleng?

Bronisław Geremek, *Káin nemzetsége. A csavargók és szegények képe a 15-17. századi európai irodalmakban* c. könyvében: noha Közép-Európában nem sok adat van a koldusok által használt egykori nyelvre, néhány lengyel példa alapján mégis feltételezhető, hogy valószínűleg létezett ilyen, noha nem önálló nyelv, hanem egy olyan gazdag sajátos szókincs formájában, amely gyakorlatilag érthetetlenné tette a koldusok beszédjét a kívülálló számára.

A magyar szleng korai kéziratos emlékei

2. Deviáns csoportok szlengjének emlékei

2.1. 1536: A simándi koldusok nyelve
(*lingua caecorum* 'vakok nyelve')

2.2. 1775–1782: A 18. századi zshivány nyelv emlékei

François Villon

Keréketörés

Vocabulario, quibus in dem uti Plebano, uti Guberni Cereta.
 „tum etiam, sequuntur de ordine“:

Nincs Viz	-	Ritka a' Vásár
rajzolni	-	lopni
Pledezz	-	Szaladgy
Kaptuválni	-	meg fogni
Szoknya'	-	Kobnya
Sövény	-	Guba
Veternyek	-	Köpönyeg
meg ZSinegelni	-	meg Kinozni
Ablak	}	- akaßtó Fa
vel		
Kanafria	}	- Pap
Lelki Komornyik		
Kutya	-	Sajó

kuksi 'vásár'

Veszprémbül jött Kuksibull
oda Veszprémi, vagyis Somogyi István;

Veszprémbül jött Kuksibull
oda Veszprémi, vagyis Somogyi István

Hogy Incaptivalt Czagány
András, Lúczon született
Légyen igaz; De fel
Serdűlvén, azonnal
Kóborlóvá, Lett, és Sem
itt Lúczon, Sem másut,
bizonyos Lakó helye nem
vólt.

(MNL HBML HbFl IV. A. 505/e.
16. doboz. 1776. № 14., 50a)

imit amos lakom

imit amot lakom

Hol vannak az főnt nevezett ZSi,
ványok, vagy is tolvajok tudodé?!

Hol vannak az főnt nevezett ZSi,
ványok, vagy is tolvajok tudodé?

Nem tudhatom bizonyal, hanem tudom
azt, hogy az egész országban el szoktak szélledni;
Sőt Horváth, Erdély és Lengyel,
s több országokban is elegenden vadnak
közülök, az országban szoktak
gyakrabban megfordulni, Kecskeméten,

Nem tudhatom bizonyal, hanem tudom azt,
hogy az egész országban el szoktak szélledni;
Sőt Horváth, Erdély és Lengyel, s több orszá-
gokban is elegenden vadnak Közülök, az országban
szoktak Gyakrabban megfordulni Kecskeméten

Pesten nappal az Invalidában a' Korcsmákban
szoktak lenni, ejjel szélledve az
a Vásárban: Szegeden Péter Várán, Győröt
Komáromban, Fejér Várott, Veszprém-
ben, Pápán, Miskolczon Debreczenyben
Váradon Tokajban, és ezek mind
változott nevekkel élnek.

Pesten nappal az Invalidában a' Korcsmákban
SZoktak lenni, ejjel SZélledve az a Vásárban:
Szegeden Péter Várán, Győröt Komáromban,
Fejér Várott, Veszprém-ben, Pápán, Miskolczon
Debreczenyben Váradon Tokajban, és ezek mind
változott nevekkel élnek.

Az fönt írt Vá.

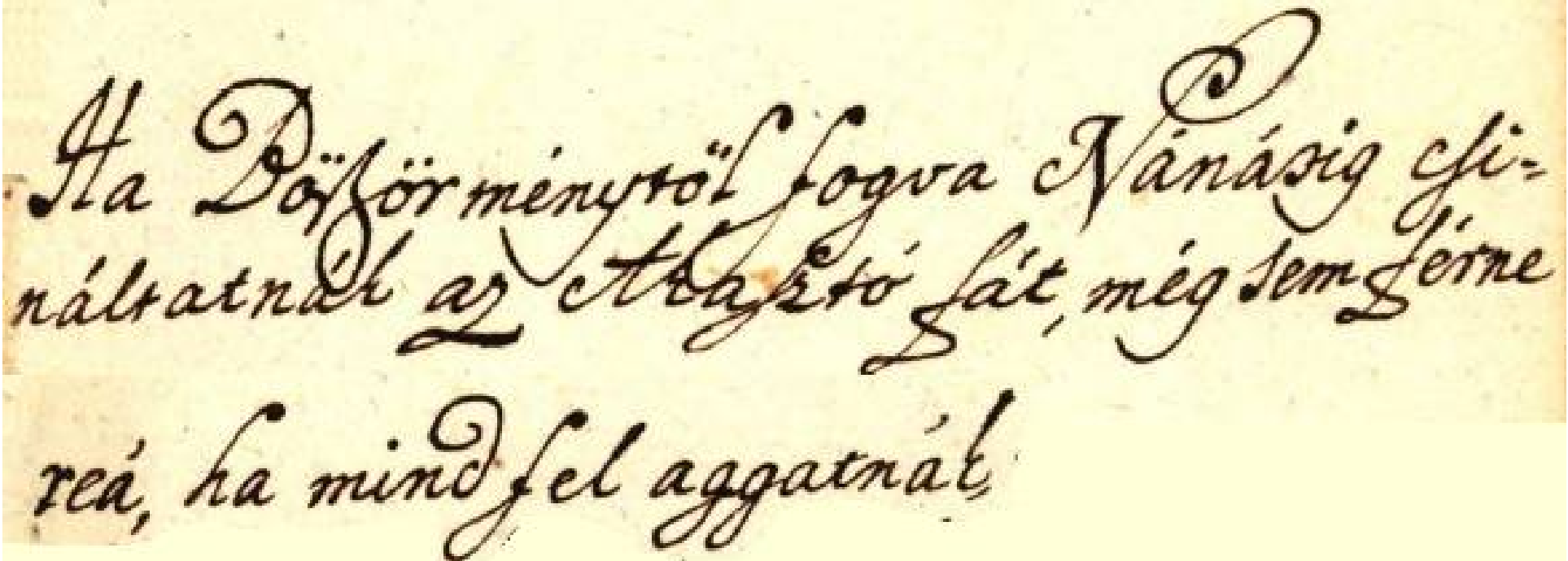
rasokrúl nevezik magokat Compagnis,
táknak, ugy mint Győri Komáromi Fe.,
jérvári Compagnia.

Az fönt írott Vá,,
rasokrúl nevezik magokat Compagnis,,
táknak, ugy mint Győri Komáromi Fe.,
jérvári Compagnia.

— Mennyiből áll az a Reszezi Zsivány
Companiaja?

— (...)

— Csak emlékezzél reá, a' többiekre is, mert azt
mondgyák hogy az az eö Companiaja Tokajtul
fogva a Dunáig tart?

Ha Döförményről fogva Nánásig csi-
nálatnál az etasztó lát, még sem lenne
reá, ha mind fel aggatnál.

- Az leg föllebb valo ZSivanyt kinek hijak közületek?
- *Lakatosnak nevezik [...] ritkan ZSivánkodik maga hanem eő hozzá hordják a ZSivanyságot S minden lopott jószágoknak fele az ővé, Péterváran allandoúl lakik Zsellérségben a Magyar Uczában a pirosi Kapunál: Tud Magyarúl Ráczúl, Németül Deákúl. Eő petsétet tart, irást tud, a többi ZSiványok[na]k Passusokat ád, az Császár hajós Kormanyossának írja magát lenni, ez mindenkor tizenkét tanítványokat tartt, és tanitt maga mellett, kiket vonyó, vagy is hajó huzó legények[ne]k nevez lakatosnak pedig hivattattik, mert annak előtte Lakatos Mester ember volt Sármelyéken Fejér Vármegyében*

Ennek oskolájában Panni Dorkával én is voltam Péterváran valami két hetig, az egész tolvaj Compagniónak nevei Eő nála vannak föl írva. Ez parancsol mint a Tiszt[art]onak, mind a Kajszernek ki Után ezen Kettőt nagyobbak[na]k tartúnk többínél.

Elő Tiszt	—	—	—	Lakasos
Második Tiszt	—	—	—	Tisztartó
Harmadik Tiszt	—	—	—	Kajzoros,

— Meg voltále esküttetve az ZSivánságban, ugy a többi Társaid is hogy egy más ellen ne valyatok?

— *Igenis mind én, mind a többi Tarsok*

Zsiványok, meg vannak arra hiteltetve, én is ezeken esküttettem meg a fő Vezér által, ki mind fölleb mondám Lakatosnak nevezi magát Pétervára lakik.

— Ha valamelyiketek rabságban többi Társaid ellen nem vall semmit, vané valami jutalma annak, es kitül?

— *Igen is van jutalma; Es az olyanokat a Tiszt[art]o szokta jutalmazni, s pénzt adni nékiek.”*

— Meg szokták e' a' Zsiványokat esketni a' vagy micsoda Törvényt szoktak magok között tartani?

— *Nem tudom én esketik e' vagy sem, engem nem eskettek, sem semmi Törvényt előmbe nem adtak, csak most kezdettem én Tanulni a' Tolvajtságot és Zsiványságot*

— Őszve szoktatok e' Tik esküdni?

— *Nem esküszünk, de egymást egymás nyelvérülmeg ismérjük, és oszve akadván mindgyárt megismérjük egymást*

— Mikor ezek a' Sivány Tolvajok a'
Vásárookra járnak hogy esmérnek egymásra,
kivált a' kit még ez előtt nem láttak?

— *Csak meg esmeri azt mindenkit ki hozzá
való.*

— és hogy isméried te meg a' Siványokat?

— *A Szemérül is meg ismérem, Ha' Rea
nezek, nem is ugy beszélnek eők mint mide
nem Ertem a' beszédgyeket, és Sokad
magokkal szoktak járni*

mingyárt meg ösmértük egy mást, de én mingyárt
nem Szerettem, mert nagyon hánta vetette magát
hogy nincs Rác's Országig olyan hires Nyalavi, az
az olyan hires nagy Tolvaj, mint eö

mingyárt meg ösmértük egy mást, de én mingyárt
nem Szerettem, mert nagyon hánta vetette magát
hogy nincs Rác's Országig olyan hires Nyalavi, az
az hires nagy Tolvaj, mint eö

ez 10. 12. Zsiványt is fel rak a Szekerére, 's ugy hordozza Vásárokról Vásárokra' (1782)

— Tudtade' te, hogy azok, akiket elől számláltál Zsiványok?

— *Onnan tudtam, hogy vásárokról vásárokra jártak*

(Balkány, 1775. július 1.)

— azért fogtak meg, hogy Sivány vagy, vásárokról vásárokra jársz, és fél kéz kalmársagoddal élsz?

— *Nem vagyok*

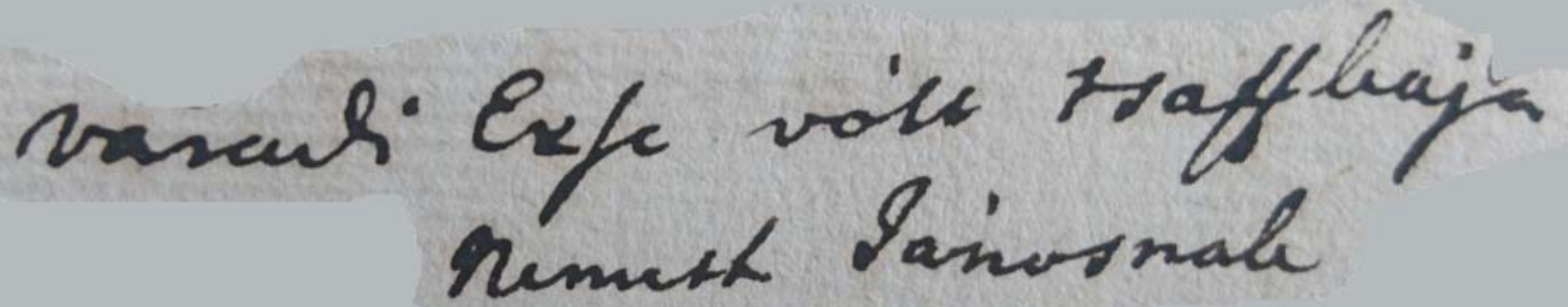
(Nagykálló, 1775, szeptember 8.)

Mentem Kecskemétre
a zöld vásárra Gyóni
vendég fogadoig
egyedül magam: Itt
értem Zsivány
Tiszt[art]ot, Kajzer
Juskát, Laudant Pistát
az utan Föll Deáki
vendég fogadóban
utull ertt Tizen husz
Palkó Dorkájával.

Tiszt[art]ónak

Felesége, Kajzernak Szofkája Kopasz Ilus: Kiss Eva
Vásári Czérna Fekete Susi, Lófejü Eörse, Bantsal Panni,
Taknyas Éva, ZSivany Kurva Asszonyok.

Mentem Kecskemétre a zöld vásár
ra Gyóni Vendég fogadoig egyedül
magam: Itt értem Zsivány Tisztot, Kaj:
zer Juskát, Laudant Pistát az utan
Föll Deáki vendég fogadóban utull
ertt Tizenhusz Palkó Dorkájával. Tiszt
ónak Felesége, Kajzernak Szofkája Ko
pasz Ilus: Kiss Eva Vásári Czérna
Fekete Susi, Lófejü Eörse, Bantsal
Panni, Taknyas Éva, Zsivany Kurva
Asszonyok.

varadi Erse vólt tsaffkaja
Nemeth Jánosnak

varadi Erse vólt *tsaffkaja*
... Nemeth Jánosnak

mind én, mind
pedig Sára úgy éltünk CZinkusonk,
kal mint igaz Házas társunkal.

**mind én, mind
pedig Sára úgy éltünk CZinkusonk,,
kal mint igaz Házas társunkal.**

Gaál Sárával mitsoda Különös Szövecséked
vocêted volt?

Rf. Egyéb nem, hanem úgy hoztam
el magam[am]al mint feleségemet, de
nékem nem feleségem, hanem csak
Kurvám, a midőn Szükségem, vagy Ki-
vándságom volt Közösködtem véle.

— Gaál Sárával mitsoda Különös Szövecséked
vólt?

— *Egyéb nem, hanem úgy hoztam el
magam[m]al mint feleségemet, de nékem nem
feleségem, hanem csak Kurvám, amidőn
Szükségem vagy Kivándságom vólt Közösködtem
véle*

Amidön leg először Konyáshoz
hoz leg először jöttem
engem féltvén lopni nekem
nekem nem engedet tölle Czipó
hoz akattam és Czipóval jöttem
a Szikszai Vásárra

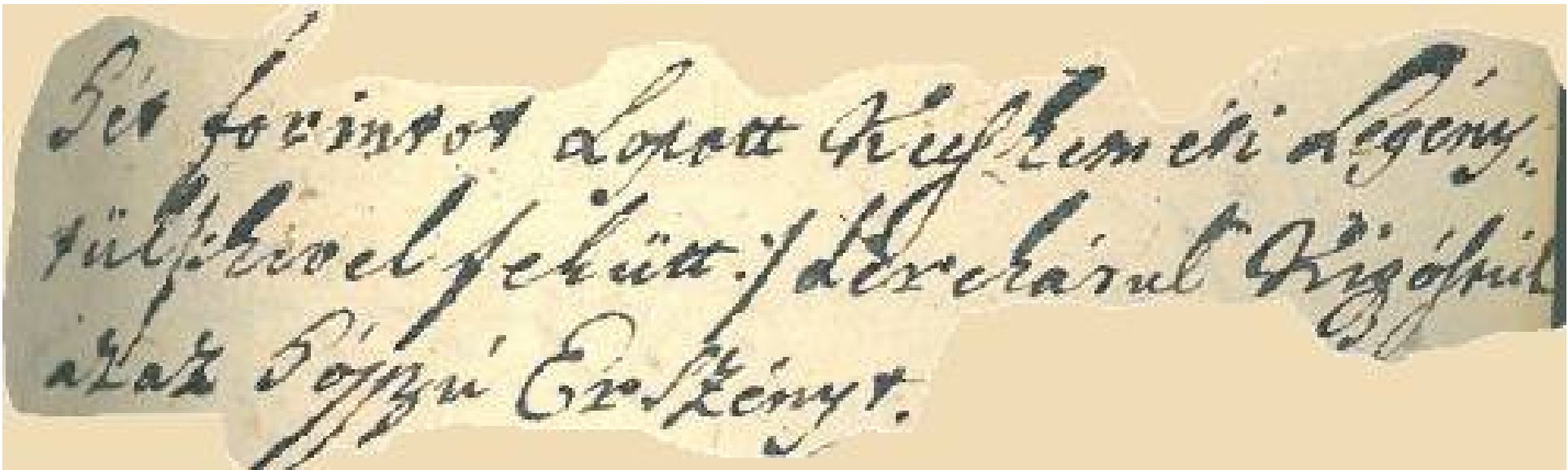
Amidön leg először Konyáshoz leg először
jöttem, eő engem féltvén, lopni nekem nekem
nem engedet, tölle Czipóhoz akattam és
Czipóval jöttem] a' Szikszai Vásárra

Sára felül Somogyi Pistátul hal,
lottam, hogy Kurvaságával, es tolvajsága
val eli életét, és mondotta Pista felüle
hogy Sárának még önálnál is jobb

Keze vagyon a lopáshoz.

Sára felül Somogyi Pistátul hal,
lottam, hogy Kurvaságával, es tolvajságá,
val eli életét, és mondotta Pista felüle
hogy Sárának még önálnál is jobb
Keze vagyon a lopáshoz

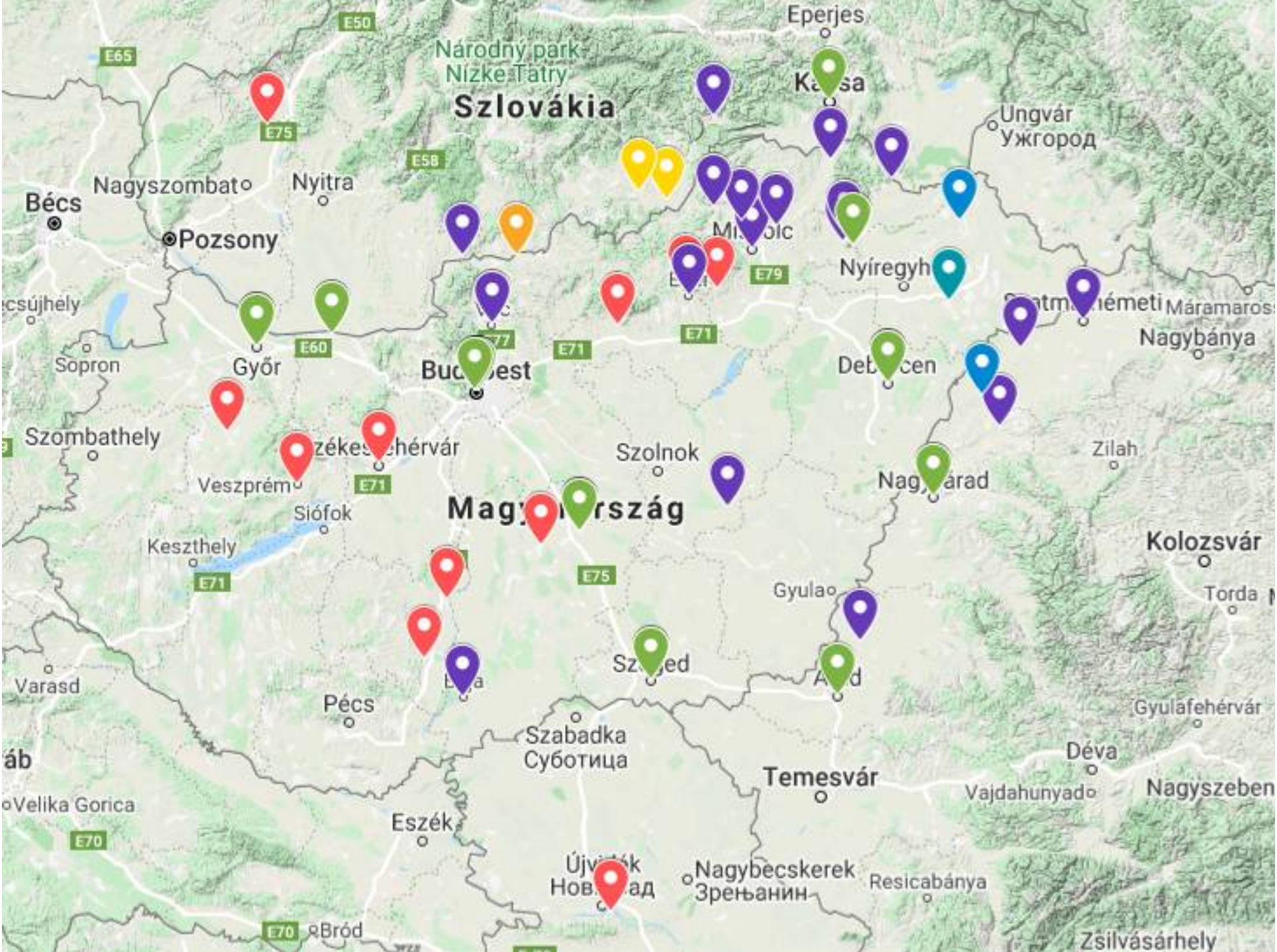
hét forintot Lopott Kecskeméti Legény,
tül /:kivel fekütt:/ derekárul Kigyóstúl
azaz hósszú Erszényt.

Hét forintot lopott Kecskeméti Legény,
tülkivel fekütt. / derekárul Kigyóstúl
azaz Hósszú Erszényt.

17
L
he
v

Nem győzném én azokat elő, fámúlani, sem
azokat meg nevezni kitől loptam, mert én
Vásárookban lopván, nem vigyartam arra
kitől lopok, hanem csak kintél sejtettem
Pénzt, más jószágot nem is loptam egy lo-
von kívül, a' mellyet Hanáson a' Város Áll-
Zához bé vitték, de én tagadtam hogy az
én kezemem lett volna, töbnyire pedig tül
a' Dunán Győrben, Komáromban, Pesten,
Budán, Kecskeméten, Szegeden, Aradon,
Váradon, Debreczembé, Kassán, s az Hegy-
alyán forgottam Vásárookban, is azokon a'
helyeken loptam.

Kecskeméten azt mondotta nékem,
ha akarok ZSiványságot tanulni lesz.,
nek most az Vásáron Kecskeméten 20.
30. vagy több ZSivá[nyo]kis

Kecskeméten azt mondotta nékem,
ha akarok ZSiványságot tanulni lesz.,
nek most az Vásáron Kecskeméten 20.
30. vagy több ZSivá[nyo]kis

Ollyan Sivány is az Oláh Bokor Judith, hogy nállánál nagyobb sem kell eö tanított engemet erre' a' Siványságra, eö volt a' Praeceptorom mert már eö az előtt is jól tudott hozzá (1782)

— Valdmeg mitsodaképpen beszélnek eők, hogy hiják egymást, és hanyszor voltál te az olly anokkal?

— *Sohasem voltam tsak most tanítottak először. beszédekem nem tudhatom*

— Hogy loptátok azt a Két Vég Gyolcsot 's hogy tanítottak lopni?

— Engem így tanított Bokor Judith és Fejér Sári is szintén úgy mert mikor Bokor Judithot el hagytam Fejér Sári akart fel fogni tudni illik, hogy mindenkor olyan Boltba' Sátorba és olyan Kalmárhoz igyekezzek menni, az hol az emberek leg többen vagynak, és Vásár van; úgy is tettünk; mert meg látván hogy egy Gyolcsosnál sok vevők tódulnak öszve, engem Bokor Judith Hátam megé állván bé taszitott, 's bé nyomott a' Vevők közzé, 's meg mutatván mellyik vég Gyolcsot dugjam ki magam mellett én azt néki ki taszitottam 's eö a' Gyolcsal el szaladott.

Eszre vette ugyan azt a' Gyolcsos Kalmár, hogy a' Gyolcs onnét el vészett, 's kérdezte tüllem hogy hová lett az a gyolcs aki ott elöttem volt, és azt is, hogy hát az Aszszony hová lett aki a' Hátam megett volt? Mellyre néki én azt feleltem, hogy én nem tudom 's az Aszszonyt nem esmérem, 's meg mutatván hogy nállam nincsen velem semmit nem tudott tenni hanem csak el bocsátott.

Mitsodas bolott leumi era 2li
vany kis - - -

Gal ollyan bolott leumi mint a leg
lissebb peniculus de igaw vedony es
iles

Mit mondottal Bolot Jubit Feser
Jari Szatsman Julis bog mit
sinákkal azza a kessel - - -

Mind a barom fajabot ballottam en
art bogymidow az ember leg nagyobb
poronyugban vagyou es tolongas ban
aron keset boltal ol Menke dot
many sebet Bug vijjat az embermel
develan levö tüfzölet a mint szorzi
fernel ki mettemi

Repegi Jánosot ballottam boggy
ugyis boltal vele ban ni boggy az egyti
meg ölet az embert, együtt ismal vele
adiga masil ki metti a sebet, a mit
salákkal el vifzi.

- Micsodás Szokott lenni ez a 'Sivány Kés?
- *Csak olyan szokott lenni mint a leg kisebb penicilus, de igen vékony és éles.*
- Mit mondtak Bokor Judith, Fejér Sári, Szatthmári Julis hogy mit csinálnak azzal a' Késsel.
- *Mind a' három Szájából hallottam én azt, hogy midön az ember leg nagyobb szorosságban vagyon és tolongásban azon Késsel szokták ök Mente dolmány 'Sebet, Szür ujjat, az embernek derekán lévő Tüszöket, a mint hozzá férnek ki meczeni Reszegi Jánostol hallottam, hogy úgy is szoktak véllé bánni, hogy az egyik meg öleli az embert, együtt isznak véllé, addig a' Másik ki meczi a 'Sebjét, a mit találják el viszik.*

ugyan ezen Vásárban Bodzás Andrissal
én Kózákoltam, az Rajzolt, azaz lopott

ugyan ezen Vásárban Bodzás Andrissal
én Kózákoltam, az Rajzolt, azaz lopott

Pestrül lett uta,
Zásúnk[or] Gyöngyösi vendeg fogadoban
egy hintóruul, én gyertyáztam, ő rajzolt
egy abrakos tarisznyát

Pestrül lett uta,
zásúnk[k]or Gyöngyösi vendeg fogadoban
egy hintóruul, én gyertyáztam, ő rajzolt
egy abrakos tarisznyát

- Mellyik volt elől közületek mellyik hátul?
- *En az egyikkel nézegettem a' 'Sidónál a' Keszkenöket oldalt, hogy a' Zsidót azzal is distrahallyuk* az egyik ki csipte, a' másik el csavarította' (1782)*

* *distrahál* = (figyelmet) elvon

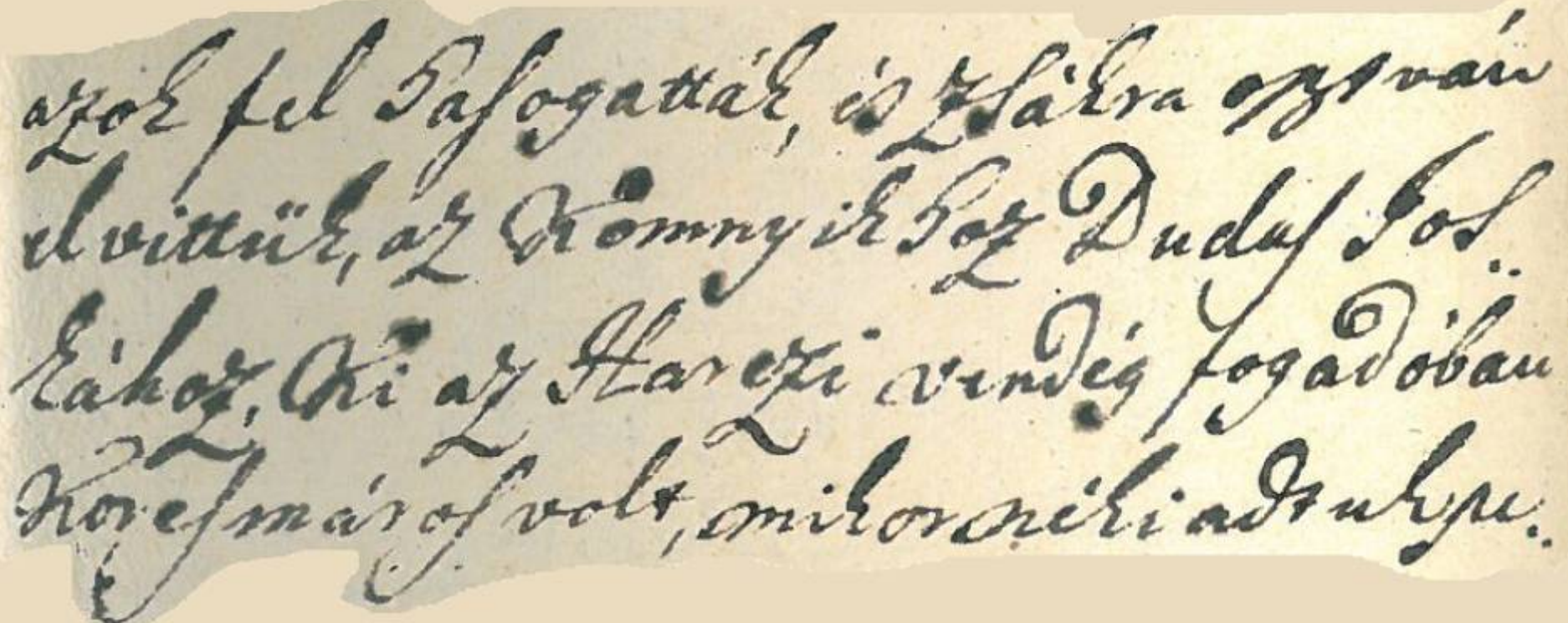
Téli Szabadságkor ott szoktak forogni a' kót
a' Kis Templomnál a' Hidra feljárnak kívül
a' Vasarba arról lehet meg esni, hogy ha-
tan heten 's' többen is járnak együtt, az ember
környékezik, és ha észre veszik, hogy sejtnek
zárók helyet o'zolnak,

Ezen kívül a' kótél valamit sejtnek, mind a' d-
dig környékezik, míg a' leg több ember között
sejtnek meg nem tapintják, a' Paraszt ember-
nek húr újat, vagy nyakában lévő húr ta-
rinyát tapogattják meg, 's' ha valamit
sejtnek benne, mind a' d-ig nem tapintják
míg a' Solaság között meg nem löpjék.

*Reszegi János nak az Attya öregebbik
Reszegi András olyan Zsiványoknak feö Or
Gazdája mind feleségestöl együtt, hogy
ittén körül belöl ennél nagyobb nincsen.
(1782)*

[a ládát]

azok fel hasogatták, és ZSákra osztván
elvittük az Komnyikhoz Dudas Jos.,
kához, Ki az Harczi vendég fogadóban
Korcsmáros volt

A photograph of a handwritten manuscript snippet on aged, yellowed paper. The text is written in a cursive script, likely Hungarian, and matches the typed text above. The paper has irregular, torn edges. The handwriting is dark ink on a light background.

azok fel hasogatták, és Zsákra osztván
elvittük, az Komnyikhoz Dudas Jos.
kához, Ki az Harczi vendég fogadóban
Korcsmáros volt, amikor a láda...

Legem a' Kézfem Or Szardaim Völrak
mind nélem, mind a több Szivány Tolva-
joknat, a Mély Völgyon elöben Haj-
nevezetü Szpláros, a ki most a Debrecze-
ni T. Pater Piaristál majorjában, a Zele-
méri Pusztán lakik, emek a Sziványok
mindenfélé Postelákat hortak, a többel

Kiszelemér

Csonka torony
19,54

Olah János

Varga Antal

Kotás Péter

Mélynyölgyi Csárda

Csegehalom

TT. 81.98

Eszterházi tanya

Debreceni

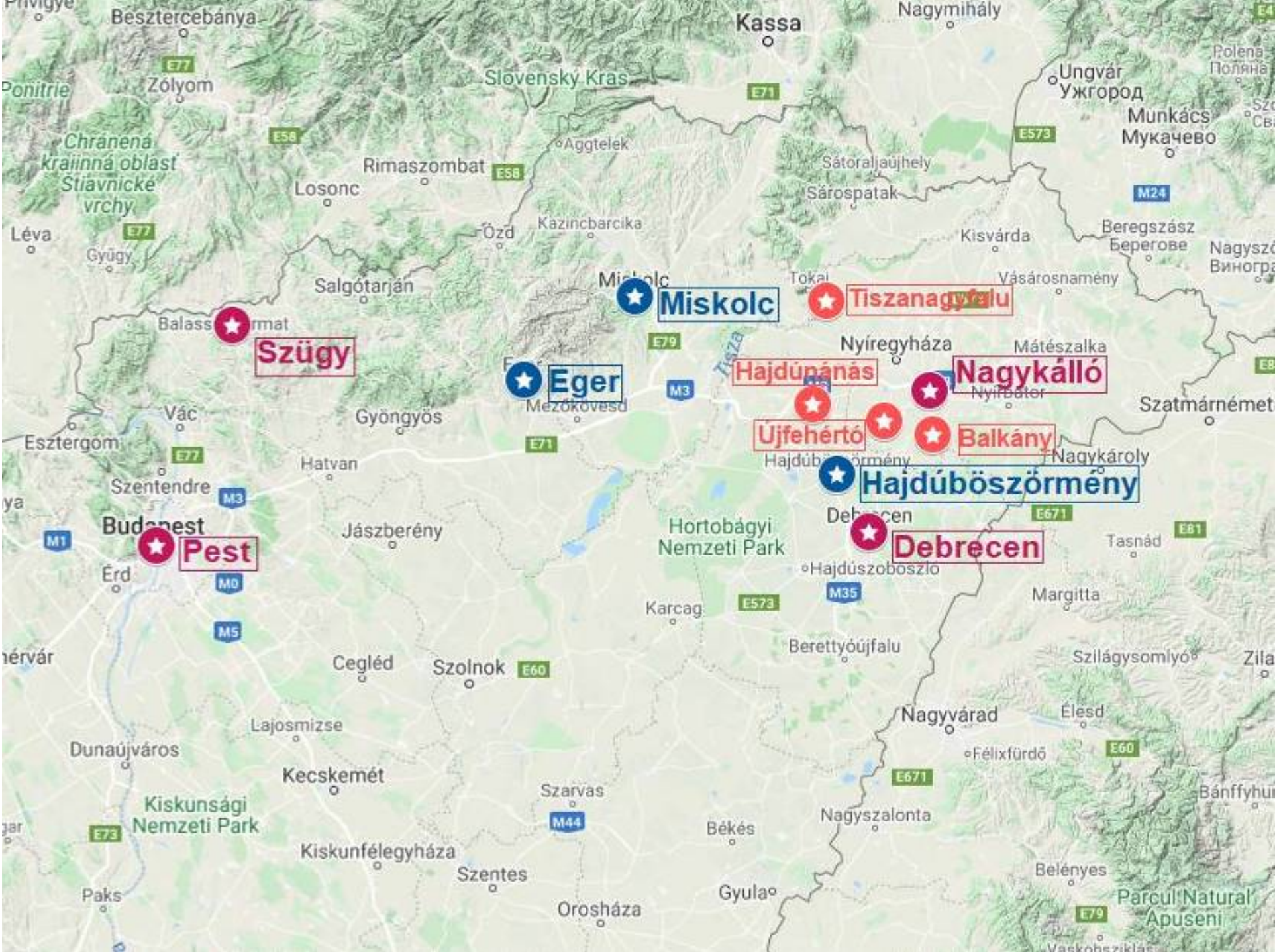
Lebny W.H.

— Mikor Pócson meg fogattalak akkor más neved vólt, hogy változott el az ólta a' neved? — Akkor ijetteembe azt se tudtam mit mondok

(Nagykálló, 1775, szeptember 8.)

"Igaz hogy eddig tagadtam, mert szabadsá-
gát vémeztettem, de már megvallom,
hogy mind azokat én cselekedtem, de nem
csak azokat, hanem még azokon kívül, a
mennyit én loptam tatám házfő is meg
erdemlettem volna az Halált, már kész-
vagyok minden vétkeimről vallást tenni,
és úgy menni az Isten eléiben.

Besztercebánya

Kassa

Nagyimihály

Slovenský Krás

Ungvár
Ужгород

Munkács
Мукачево

Rimaszombat

Aggtelek

Sátoraljaújhely

Sárospatak

Lošonc

Ózd

Kazincbarcika

Kisvárd

Beregszász
Берегове

Salgótarján

Miskolc

Tokaj

Tiszanagyfalu

Vásárosnamény

Balassagyarmat

Szügy

Eger

Miskolc

Nyíregyháza

Nagykálló

Vác

Gyöngyös

Mezőkovác

Hajdúnánás

Nyírbátor

Ujfehértó

Balkány

Esztergom

Hatvan

Hajdúböszörmény

Hajdúböszörmény

Szatmárnémet

Szentendre

Jászberény

Hortobágyi Nemzeti Park

Debrecen

Debrecen

Budapest

Pest

Hajdúszoboszló

Tasnád

Székesvá

Cegléd

Szolnok

Karcag

Berettyóújfal

Margitta

Szilágysomlyó

Dunaújváros

Lajosmizse

Kecskemét

Szarvas

Békés

Nagyszalonta

Nagyvárad

Féligfürdő

Élesd

Kiskunsági Nemzeti Park

Kiskunfélegyháza

Szentes

Orosháza

Gyula

Paks

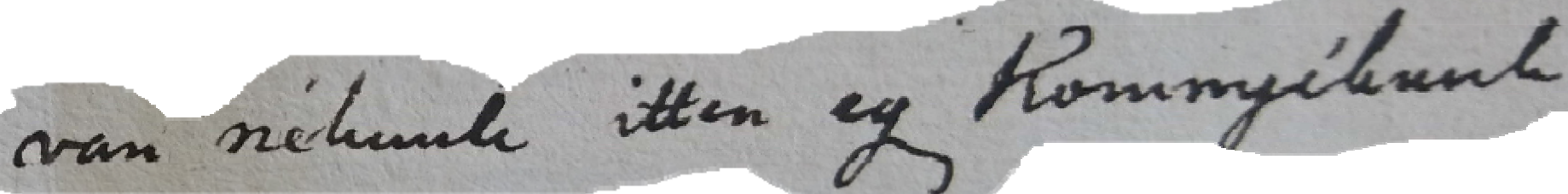
Belényes

Parcul Natural Apuseni

— Kitül tanulta Bokor Judith a Zsiványságot?

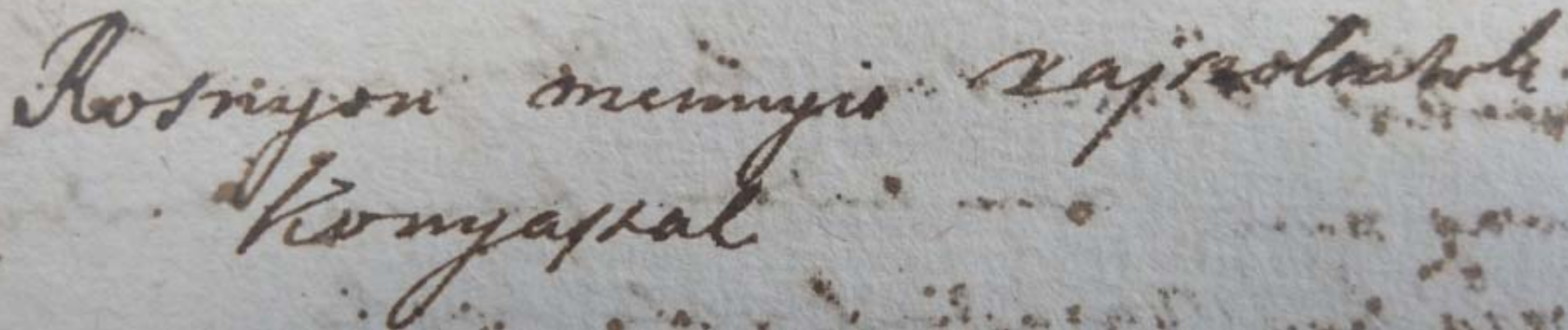
— (...) *Ide járt CZagány az a' hires Zsivány a kit Bösörményben ez előtt mint egy két Esztendővel fel akasztottak. Ugyan ezenn Zsivány Vendég Fogadósnak a' Mély völgyön a Kérdésben forgó időben Bokor Judith Szolgálója volt, és eö itten tanulta CZagányéktól a' Zsivány Nyelvet, s azt mondotta nékem magamnak, hogy a' Zsiványságot is tülle tanulta, melly avagy csak abbul is meg tettszik Hogy nagy baráttya' volt Bokor Judith CZagánynak*

onnét ismét ell mentek Rosnyóra rajzolni

van nekünk itten egy Komnyékunk

van nekünk itten egy Komnyékunk

Rosnyon mennyit rajszoltatok
Konyassal

Rosnyon mennyit rajszoltatok Konyassal

meg akkor azt mondotta. Hadj békét ennek
a Leánynak nem tudod kivel beszélj
mert ez a Pótsi Bútsúba el rajzolta
egy Aszszonynak a Templomban 30 vagy

meg akkor azt mondotta. Hadj békét ennek
a Leánynak nem tudod kivel beszélj
mert ez a Pótsi Bútsúba el rajzolta
egy Aszszonynak a Templomban 30 vagy
40 forintyát, s közölte a több Zsi-
ványokkal. Jó kis Leány ez tud raj-
zolni, az az lopni

Mikor a Tedejen tavaj meg fogtak ben
nünket akkor Reszegi Fejér Sári Bo
kor Júdit is ott együtt lévén, Reszegi
mondotta Fejér Sárinak, Jó viz volt
most mert rajzolt Fejér Sári Jól

Mikor a Tedejen tavaj meg fogtak ben
nünket akkor Reszegi Fejér Sári Bo
kor Júdit is ott együtt lévén, Reszegi
mondotta Fejér Sárinak, Jó viz volt
most mert rajzolt Fejér Sári Jól
rajzolni, annyit tészen mint pénzt
lopni. de többet nem tudok.

Mit értenek azon szón Kuki. — Vájar.

Mit értenek azon szón Kuki. — Vájar

Tudode azt mit tesz kaptualni — Nem tudom.

Tudode azt mit tesz kaptualni — *Nem tudom.*

- Sivány vagy e', és tudode' a' Sivány nyelvet?
 - *Nem vagyok és soha nyelveket nem hallottam.*
- (Nagykálló, 1775, szeptember 8.)

avval az Eszlári Kis Gyermekekkel, Andrisnak hívják, eö is Zsivány, még jobban tudja a Zsivány nyelvet mind az örege

- Mihaszna tétovázol te a ZSiványok között vagy; sőt a nyelvekre is sokakat te tanítottál meg?
 - *Én nem vagyok, és nem is tanítottam senkit*
- (Nagyfalu, 1776. február 1. Kis András, 15 éves eszlári fiú vallomása)

A' Hajdú Városokon bizonyos Zsiványokat vagy is Vásári Tolvajokat meg
fogtak, kik magokba térvén ki vallották hogy mitsoda Terminu-
sokkal magok között szoktak élni: arra nézve F. H. T. K.* Ma,
gyar Tanátsnak Keg[y]elmes Parantsolattyából azon közöttők fo,
lyó Terminusok vag[y] is szók a' végre hirdetteknek Kltēk** között
hogy azokról azon Vásári káros Tolvajokat leg hamarébb észre
vehessék, és mihelyest valakitől olyas Terminusokat halla-
nanak azonnal megragattassák.

A' Hajdú Városokon bizonyos Zsiványokat vagy is Vásári Tolvajokat meg
fogtak, kik magokba térvén ki vallották hogy mitsoda Terminu-
sokkal magok között szoktak élni: arra nézve F.H.T.K.* Ma,
gyar Tanátsnak Keg[y]elmes Parantsolattyából azon közöttők fo,,
lyó Terminusok vag[y] is szók a' végre hirdetteknek Kltēk** között
hogy azokról azon Vásári káros Tolvajokat leg hamarébb észre
vehessék, és mihelyest valakitől olyas Terminusokat halla-
nanak azonnal megragattassák.

* Fölséges Helytartó Királyi

** Kegyelmetek

- Ugy e hogy vagyon a' Sivány Tolvajoknak különös Nyelvek.
- *Vagyon valami*

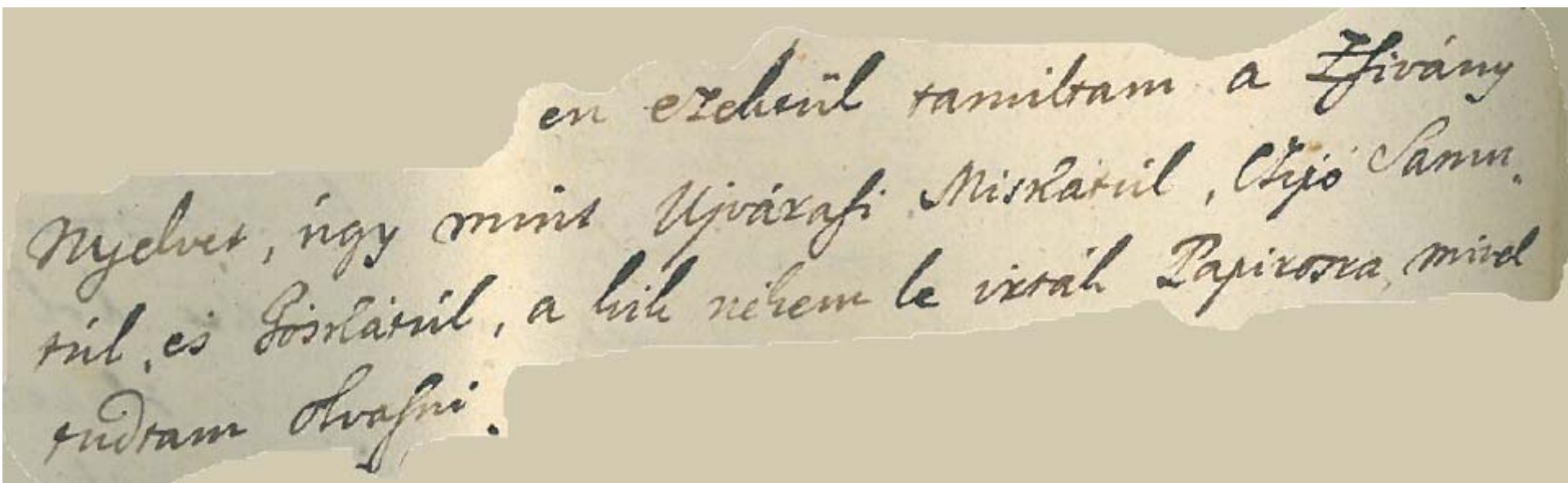
Hát Zsiván Nyelven beszélteni
hol tanúttál? — Egyéb helyen, s egyéb kép-
pen nem tanúttál, hanem
mióta Veszprémhez állot,
tam azóta tölők tanúttál egy,
nyehány szót.

— Hát Zsiván Nyelven beszélteni
hol tanúttál?

— *Egyéb helyen, s egyéb kép-
pen nem tanúttál[m], hanem
mióta Veszprémhez állot,
tam azóta tölők tanúttál[m] egy,
nyehány szót.*

— Kitől tanultad ezt a nyelvet?

— Azoktól a' Jóktól, a' kiket elől számláltam, és szellyel az Országban

en ezektől tanultam a Zsivány
Nyelvet, úgy mint Újvárosi Miskátúl, Czipó Samu,
túl, és Jóskátúl, a kik nékem le irták Papirosra, mivel
tudtam olvasni.

en ezektől tanúltam a Zsivány

Nyelvet, úgy mint Újvárosi Miskátúl, Czipó Samu,,
túl, és Jóskátúl, a kik nékem le irták Papirosra,
mivel tudtam olvasni

— Azon idegen SZokon beszélő Tolvajóknak
Beszedjékről, mit tudsz, mit hallottál?
beszéldel.

— Egyebet nem tudok, nem is hallottam azon
SZóruul, hanem hogy egyszer előttem az utban a'
Pista a' Disznot SZuszogonak (hivta) az ökröt
pedig SZörösnek vagy minek hivta, és egymás
között Jancsival ezen a beszeden beszélgettek

az ökröt pedig SZörösnek vagy
minek hivta, és egymás között
Jancsival ezen a beszeden beszél-
gettek.

- Midön Debreczenbe mentünk vólna legelőször lopni melly ZSiványságra Bokor Judith és Fejér Sára tanítottak ugyan ekkor ezt mondták. Ha ZSiványokat talállok úgy mondjam csak; Bezzeg vólt jó viz Nyalék pozdorját az annyit téssen hogy sok ember vólt a Gyólts árulóknál lehetett lopni Gyóltsot, Nyalni azt teszi Lopni. Pozdorja Gyólts, Jó viz Sok ember Lobogó Sellyem keszkenő, Kuksi Vásár, Dóka December, Kutya Hajdú Város cseledje.

De mind a' nyelvet tudja, mind hasonló
Sivány. a' Rásárt* Kúksi az embert bak
az arany pénzt gagyi neven hívják

de mind a' nyelvet tudja, mind hasonló
Sivány. a' Rásárt* Kúksi az embert bak[na]k
az arany pénzt gagyi neven hívják

* ɔ: Vásárt

A' Gyóltstot Putzinak, a pénzt Leves[ne]k,
a' mentet Palinak, a' nadrágot fel huzó,
a' csizmat fel rántonak, a' Sebbe valo ó-
rat tsengetjűnek, a' szűrt, gubát fel vevó
a' szűveget, kalapot fel tevőnek hijják a'
hust szalonnát, sodort, ??? Az Aszszonyok
Szokták mondani, tsak csapták

A' Gyóltstot Putzinak, a pénzt Leves[ne]k,
a' mentet Palinak, a' nadrágot fel huzó,
a' csizmat fel rántonak, a' Sebbe valo ó-
rat tsengetjűnek, a' szűrt, gubát fel vevó
a' szűveget, kalapot fel tevőnek hijják a'
hust szalonnát, sodort, ??? Az Aszszonyok
Szokták mondani, tsak csapták

*Ez a' 'Sivány Nyelv koholttatott, a mint maga'
Bokor Judith mondotta*

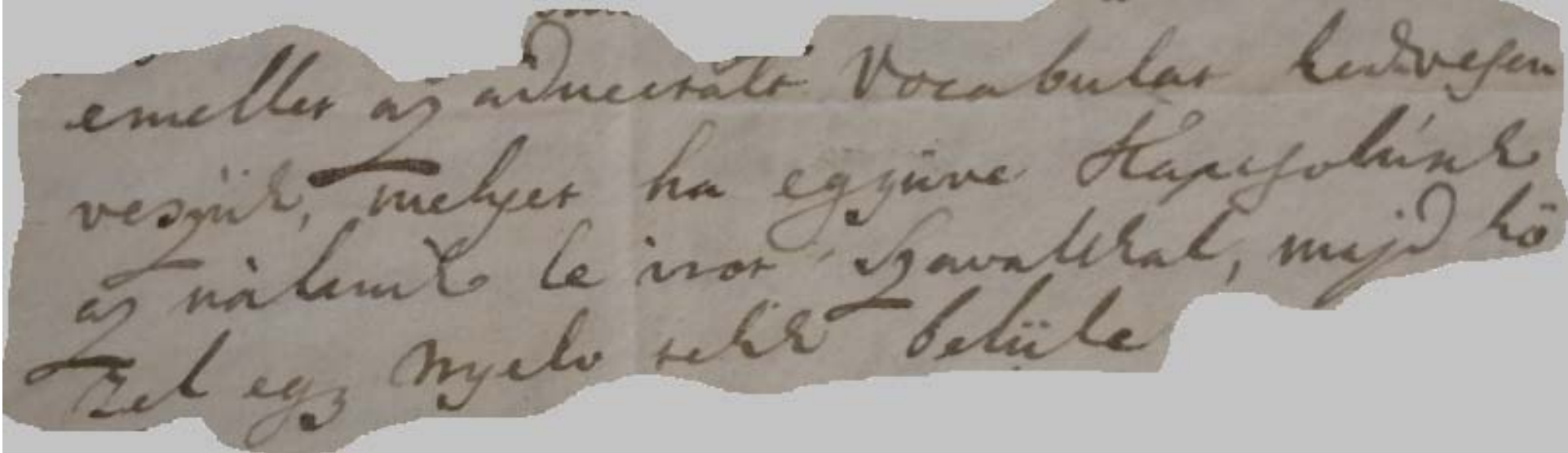
— Még másutt ezen a' részen kívül hol vetted észre hogy ilyen Sivány Tolvajok vagynak? és ezt a Nyelvet értik?

— *Tudom, hogy mikor Székes Fehér
Vármegyében voltam kvartélyban ott leg
többet láttam, és ott is ez a' Nyelv vagyon.*

1782: El olvastatván előtte a' Sivány
Tolvajoknak Nyelvek, azokat azon módon a'
mint irva Vagyon elmagyarázta.

*a' magyar ZSiványo-
kat, a' nyelveken lehet meg esmérni, a pedig
a' nyelvek, a melly itt előttem el olvastatott*

*a' magyar ZSiványo-
kat, a nyelveken lehet meg esmérni, a pedig
a' nyelvek, a melly itt előttem el olvastatott.*

emellet az adnectalt* Vocabulat kedvesen
veszik, melyet ha együve Kapcsolunk
az nálunk le irot Szavakkal, majd kö
zel egy Nyelv telik belüle

emellet az adnectalt* Vocabulat kedvesen
veszük, melyet ha együve Kapcsolunk
az nálunk le irot Szavakkal, majd kö
zel egy Nyelv telik belüle

* *adnektált* = mellékelt (Miskolc, 1775. december 6.)

Imes Wz	-	Ritka a Vafax
Kaj Zolm	-	lopmi
Chalera	-	Zatadgy
Kapuválm	-	meg fogm
Choya	-	tröfnyá
Lvény	-	gubz
vetemények	-	tröpönyeg
meg Linogelán	-	meg timozm
Abah 2	-	ahaffo'fa
^{vet} Knaparia	-	
ellh. Komomph	-	Gap
Kutya	-	Sajih
En' ember	-	Bolér
Fejes	-	Vegye Fiffnye
Phizi	-	Gyoles
Lery	-	Genz
Bah bueg	-	mente

7.

Vocabulario, quibus in dem uti debent, uti Glos. Cereta.
tum ex his, sequatur de ordine:

Imes Wz	-	Ritka a Vafax
Kaj Zolm	-	lopmi
Chalera	-	Zatadgy
Kapuválm	-	meg fogm
Choya	-	tröfnyá
Lvény	-	gubz
vetemények	-	tröpönyeg
meg Linogelán	-	meg timozm
Abah 2	-	ahaffo'fa
^{vet} Knaparia	-	
ellh. Komomph	-	Gap
Kutya	-	Sajih
En' ember	-	Bolér
Fejes	-	Vegye Fiffnye
Phizi	-	Gyoles
Lery	-	Genz
Bah bueg	-	mente
Jel h'zo	-	Kadrag
Jel x'ant	-	Spoma
Phangetyn	-	L'eb Ora
Jel r'vü	-	L'vü, guba
Jel r'vü	-	L'vü, halap
Ph'ph	-	Nasni
Dali	-	Ember
Pagyi	-	Arany Genz
Ph'v'v'm	-	Föml'v'z
F'v'v'v'	-	Gy'v'v'
Komomph	-	Regazda

Simai Ödön 1903. A magyar tolvajnyelv legelső gyűjteménye. *Magyar Nyelvőr* 32: 399–401.

Anno 1782. Die 17-ma Aprilis, sub Sedria Districtus Privilegiatorum Oppidorum Hajdonicalium Causarum Criminalium Revisoria in Oppido Böszörmény celebrata, Consignatio Terminorum et Vocum, quibus Fures Nundinales, vulgo 'Sivány, seu Vásári Tolvaj, in mutuo colloquio, occasione patrandorum furtorum uti consueverunt.

<i>Peculiares Voces Furum nundinalium :</i>	<i>Interpretatio Hungarica :</i>	<i>Peculiares Voces Furum nundinalium :</i>	<i>Interpretatio Hungarica :</i>
Fejes ¹	Tiszt ur.	Rút Ember	Hóhér.
Kutya	Hajdú.	Kanaforia	Akasztófa.
Tisztartó	Második Sze- mély az feő 'Siványok közt.	Meg-ruházni Ruhí ⁹ Putzika ¹⁰ Jordán	Verni v. csapni. Csapás. Ruha. 'Sidó.
Rikkantó	Katsa v. Rútza.	Czaffka ¹¹	Kurva.
Sógor ²	Német.	Belék	Az Ura.

Dugonics András 1794. *Jeles történetek.*

Mellyeket a' magyar játék-színre
alkalmaztatott Dugonics András királyi oktató.
Első könyv. Pesten

E T E L K A

K A R J E L B E N.

S Z O M O R K Á S T Ö R T É N E T.

N É G Y S Z A K A S Z O K B A N.

M Á S A D I K D A R A B.

ETELE: Mennydörgős háború! meg-vál-
tóztatod szavadat, mint valami Zsivány: hogy
meg-csally valakit (12). Főtozd-ki tehát, az-
után felelly arra, a'-mit kérdeztem. Mire tar-
talak tehát a' hajóban?

NAGY-

Tisztartó	-	-	-	-	-	Második Személy az feő (Siványok közt.
Rikkantó	-	-	-	-	-	Katsa, vagy Rútza.
Sógor	-	-	-	-	-	Német.
Ördög	-	-	-	-	-	Lakat.
Fasék	-	-	-	-	-	Fély.
Lobogó	-	-	-	-	-	Keszkenő.
Topánka	-	-	-	-	-	Bor, Pálinka.
Topánkásodni	-	-	-	-	-	Részegeskedni.
Füstölő	-	-	-	-	-	Pipa.
Szürhordó	-	-	-	-	-	Kondás.
Gagy	-	-	-	-	-	Arany.
Nagy Viz	-	-	-	-	-	Sokaság a' Vásárban.
'Sivány	-	-	-	-	-	Tolvaj.
Perge	-	-	-	-	-	Kotsi, vagy Szekér
Leves	-	-	-	-	-	Ezüst pénz.
Komnyik	-	-	-	-	-	Orgazda,

Anno 1782. Die 17ma Aprilis, sub Sedria Districtus Privilegiatorum Oppidorum Hajdonicalium Causarum Criminalium Revisoria in Oppido Bőszörmény celebrata, Consignatio Terminorum, & Vocum, quibus Fures Nundinales, vulgo Sivány, seu Vársári Tolvaj, in mutuo colloquio, occasione patratorum furtorum uti consueverunt.

<i>Peculiares Voces Furum</i>	<i>Interpretatio Hungarica.</i>
<i>nundinalium.</i>	

Fejes - - - - -	Tiszt Ur.
-----------------	-----------

Kutya - - - - -	Hajdu.
-----------------	--------

Sógor lábba való - - -	Plindra.
------------------------	----------

Sógor Kapkodás - - -	Kapót.
----------------------	--------

Per Joannem Petes Fabionczai
Districtus Ordin. Jur. Notarium.

Anno 1782. Die 17ma Aprilis, sub Sedria Districtus Privilegiatorum Oppidorum Hajdonicalium Causarum Criminalium Revisoria in Oppido Böszörmény celebrata, Consignatio Terminorum, & Vocum, quibus Fures Nundinales, vulgo 'Sivány, seu Vásári Tolvaj, in mutuo colloquio, occasione patratorum furtorum uti consueverunt.

Az 1782. év április 17-én a kivételezett hajdú városok kerületi törvényszéke bűnügyi vizsgálóbizottságának ülése, melyet Böszörmény városában tartottak; azon szavak és kifejezések jegyzéke, melyet a vásári tolvajok (közönségesen 'Sivány, vagy Vásári Tolvaj) egymás közt folytatott beszélgetéseiben a tolvajlás végrehajtása alkalmával szoktak használni

× **Tolvaj-nyelv.** A régi Hajdukerület székhelyén: Hajduböszörményben, az 1782. évi április hónap 17-én tartott közgyűlésen a bűnügyek tárgyalása alkalmával bemutatták a tolvajnyelv-szógyűjteményt, melyet a zsványok és vásári tolvajok vallo-másaiból *Petes Jablonczay* János hajdukerületi főjegyző állított össze, s melyet utóbb a magyar királyi helytartótanács mihez tartás, és az ilyfajta latrok fölismerése céljából az összes megyei és városi törvényhatóságokkal közölt, s a melyet most *Moenich* Károly, Székesfehérvár város nyugalmazott levél-

tárosa rendelkezésünkre bocsátott. Ez a szógyűjtemény — magától érthetőleg — azóta tetemesen bővült, s egész kis szótárrá fejlődött a forgalomba került új fogalmak gyarapodása folytán. Az alapvető szógyűjtemény ez:

Fejes = tiszt, elüljáró; *kutya* = hajdu; *tiszt tartó* = második személy a főzsványok között; *rikantó* = kacsa, ruca; *sógor* = német; *ördög* = lakat; *fazék* = félj!; *lobogó* = kezkenő; *topánka* = bor, sör, pálinka; *topánkásodni* = részegeskedni; *füstölő* = pipa; *szürhordó* = kondás; *gagyi* = arany; *nagy viz* = sokaság a vásárban; *zsvány* = tolvaj; *perge* = koci vagy szekér; *kanafória* = akasztófa; *megrüházni* = megverni, megcsapni; *ruhi* = megcsapatás; *pucika* = ruha; *jordán* = zsidó; *balek* = az ura; *kaszakolni* = öszeszoritani a vásárt; *nyalavi* = az új zsványok között a legjobb; *kukszi* = vásár; *caff* = egyforintos; *vágván* = bicsak, tollkés; *coltovaj* = fizess!; *csacsogó* = kutya; *hontirozd* = tagadd!; *neháduváj* = ki ne kiáltsd!; *paráz* = erszény nélkül pénz a zsebben; *kigyó* = tüsző; *paribó* = mente; *gyertyázz!* = vigyázz!; *feltevő* = kalap; *felrántó* = csizma; *lábravaló* = nadrág; *rajzolni* = lopni; *gyertya ég* = vigyáznak; *posztorja* = gyolcsvászón; *csengetyü* = zsebóra; *posztérium* = tömlőc; *kasznya* = szoknya; *füles* = ló; *búga* = ökör; *lotergeny* = köpönyeg; *szőrös* = bunda; *koporsó* = láda; *szlepriska* = katona; *olvasó* = bilincs; *piárista* = pulyka; *bánya* = lud; *kaparó* = tyuk; *delivátor* = bicskás, tolvaj; *kaizer* = zsványok kisbírája; *kut* = zseb; *kutazni* = a zsebből kilopni; *nyalavi-nyelv* = zsvány-nyelv; *mindennapi* = kenyér; *profitérium* = a vármegye kenyere; *puffra innya* = hitelbe inni; *plede* = szaladj!; *megkaptuválnak* = magefognak; *sógor föl-rántó* = stibli (csizma); *sógor lábravaló* = plundra, bugyogó; *sógorkapkodás* = kaput (kabát).

1908.

Tolvaj-nyelv. *Budapesti Hirlap* 28/91 (1908. április 14.): 25

× **Tolvaj-nyelv.** A régi Hajdukerület székhelyén: Hajduböszörményben, az 1782. évi április hónap 17-én tartott közgyűlésen a bűnügyek tárgyalása alkalmával bemutatták a tolvajnyelv-szógyűjteményt, melyet a zsványok és vásári tolvajok vallomásaiból *Petes Jablonczay* János hajdukerületi főjegyző állított össze, s melyet utóbb a magyar királyi helytartótanács miheztartás, és az ilyfajta latrok fölismerése céljából az összes megyei és városi törvényhatóságokkal közölt, s a melyet most *Moenich* Károly, Székesfehérvár város nyugalmazott levéltárosa rendelkezésünkre bocsátott. Ez a szógyűjtem-

A szerkesztőség 1915. A magyar tolvajnyelv legelső gyűjteménye. *Magyar Nyelvőr* 44: 140.

A magyar tolvajnyelv legelső gyűjteménye. Ilyen cím alatt közölte Simai Ödön a Nyr.-ben (32 : 399) azt a szójegyzéket, melyet Dugonics a Jeles történetek c. munkájába (1 : 270) iktatott be s melyet 1782-ben Jablonczay Petes János, a Hajduvárosok akkori jegyzője állított össze. Most ennek a szójegyzéknek egykorú, 1782-ben készült (fél ívre terjedő) nyomtatványát fölfödözte és rendelkezésünkre bocsátotta Kemény Lajos úr, Kassa város levéltárosa. Az eredeti szórul szóra megegyezik a Dugonics munkájából való közléssel, s ennek csak két szavát kell helyreigazítani. Egyik hibás közlés: *Belék*; az eredetiben *Balék*, a „czaffka“ ura. Ez elég figyelemreméltó, mert a *balék* szóra legrégibb adatunk. A másik hiba: „*Lettengeng*: köpönyeg;“ az eredetiben *Letergeng*. Még megjegyzem, hogy „Kaszakolni: öszve szorítani a Vasárt“ helyesen: a *Vásárt*. — A „Fasék-fély“ (félj?) szóhoz megjegyzi Simai: „Ma fázik a. m. fél; Dugonics talán hibásan másolta le.“ De az eredetiben is ez van: „Fasék-fély.“ — A beküldő kívánsága szerint a M. T. Akadémiának adtuk át megőrzés végett a 133-éves nyomtatványt. A szerkesztőség.

Annò 1782. Die 17ma Aprilis, sub Se-
dria Districtus Privilegiatorum Oppidorum Haj-
donicalium Causarum Criminalium Revisoria in Oppido Bö-
szörmény celebrata, Consignatio Terminorum, & Vocum, quibus
Fures Nundinales, vulgò Sivány, seu Vásári Tolvaj, in mutuo
colloquio, occasione patrandorum furtorum uti consueverunt.

*Peculiares Voces Fu- Interpretatio Hunga-
rum mundinalium. rica.*

Fejes	Tíftz Úr.
Kútya	Hajdú. (*Siványok közt.
Tíftztartó	Második Személy az fész
Rikkantó	Katsa, vagy Rútza.
Sógor	Német.
Órdög	Lakat.
Fasék	Fély
Lobogó	Kezkenő.
Topánka	Bor, Pálinka.
Topánkásodni	Rézfegeskedni.
Füflölő	Pipa.
Szürhordó	Kondás
Gagyí	Arany.
Nagy Viz	Sokaság a' Vásárban.
Sivány	Tolvaj.
Perge	Kotfi, vagy Szekér
Leves	Ezüst pénz.
Komnyik	Orgazda,
Rút Ember	Hóhér.
Kanaforia	Akasztfófa.
Meg-rúházni	Verni, vagy csapni.
Rúhi	Csapás.
Púcziika	Rúha.
Jordán	*Sidó.
Czaffka	Kúrva.
Balék	Az Ura.
Kafzakolni	Ófzve szoritani a' Vásárt.
Nyalavi	Az új Siványok közt leg
Szúfzogó	Difznó. (jobb.
Kúxi	Vásár.
Czaff	Egy forintos.
Vágyán	Bitsak, vagy Penna czillús.
Czoltovaj	Fizes.
Csatsogó	Kútya.
Hontirozd	Tagad.
Nehadúváj	Ki ne kiáldsd.
Paráz	Erfény nélkül pénz a' Zseb-
Kigyó	Tűzfő. (be.
Paribó	Mente.

AD 277

Gyertyázz	Vigyázz.
Fel-tévő	Kalap.
Fel-rántó	Cilizma.
Labra való	Nadrág.
Rajzolni	Lopni.
Kapkodás	Kankó.
Pozdorja	Gyólts váfzon.
Csengettyü	Zlebbe való óra.
Posterium	Tömlőtz.
Kafznya	Szoknya.
Füles	Ló.
Búga	Ökör.
Letergeng	Köppönyeg.
Szörös	Búnda.
Koporsó	Láda.
Szlepriska	Katona.
Olvasó	Bilints.
Piárista	Púlyka.
Bánya	Lúd.
Kaparó	Tyúk.
Delivator	Bitskás Tolvaj.
Kaizer	*Siványok kis-Birája.
Kút	Zseb.
Kútazni	Zsebbül lopni.
Nyalavi nyelv	Zsiványs nyelv.
Mindennapi	Kenyér.
Profiterium	Vármegye Kenyere.
Púffra innya	Hitelbe innya.
Singula	Kúrva.
Plede	Szalagy.
Meg-Kaptúválnak	Meg-fognak.
Gyertya ég	Vigyáznak.
Sógor fel-rántó	Scibli.
Sógor labra való	Plündera.
Sógor Kapkodás	Kapót.

Per Joannem Petes Jablonczay.
District. ord. Fur. Notarium.

Implom József 1957. Legrégibb tolvajnyelvi szójegyzékünk. *Magyar Nyelv* 53: 270–272.

Legrégibb tolvajnyelvi szójegyzékünk

BÁRCZI GÉZA cikkéhez (MNy. LII, 228 – 30) kapcsolódva néhány adattal kívánok első magyar tolvajnyelvi szójegyzékünk keletkezésének és elterjedésének történetéhez hozzájárulni.

1. A Hajdú kerületi fellebbviteli törvényszék (*Sedria causarum criminalium revisoria*) Böszörményben 1782. április 17-én tárgyalta a hajdú városokban elfogott vásári tolvajok ügyét. Az ülésen foglalkozott azzal a tolvajnyelvi szójegyzékkel is, amelyet JABLONCZAY PETES JÁNOS Hajdú kerületi főjegyző állított össze a tolvajok vallomása alapján (*Confignatio Terminorum, & Vocum, quibus Fures Nundinales, vulgò 'Sivány, seu Vásári Tolvaj, in mutuo colloquio, occasione patrandorum furtorum uti confueverunt.*)

2. A Hajdú kerület a szójegyzéket a m. kir. helytartótanácsához terjesztette fel, mely Pozsonyban 1782. május 13-án tartott ülésén 3247. sz. alatt foglalkozott vele. (Érdemes volna az Országos Levéltárban utánanézni, nincs-e meg a jelzett szám alatt az eredeti Hajdú kerületi szójegyzék.) A helytartótanács a törvényhatóságokhoz időnként körleveleket küldött, melyekben további intézkedés végett rendeleteket, hirdetményeket, személyleírásokat közölt. A tolvajnyelvi szójegyzékkel kapcsolatban is körlevelet adott ki.

- Baranya Megyei Levéltár
- Békés Megyei Levéltár
- Fejér Megyei Levéltár
- Budapest Főváros Levéltára
- Győr Megyei Jogú Város Levéltára
- Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára
- Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára Mosonmagyaróvári Fióklevéltára
- Hajdú-Bihar Megyei Levéltár (Bihar vármegye nemesi közgyűlési iratai és Debrecen város tanácsának iratai)
- Heves Megyei Levéltár
- Nógrád Megyei Levéltár
- Városi Levéltár és Kutatóintézet, Székesfehérvár
- Tolna Megyei Levéltár

Implom József 1957. Legrégibb tolvajnyelvi szójegyzékünk. *Magyar Nyelv* 53: 270–272.

Legrégibb tolvajnyelvi szójegyzékünk

BÁRCZI GÉZA cikkéhez (MNY. LII, 228 – 30) kapcsolódva néhány adattal kívánok első magyar tolvajnyelvi szójegyzékünk keletkezésének és elterjedésének történetéhez hozzájárulni.

1. A Hajdú kerületi fellebbviteli törvényszék (*Sedria causarum criminalium revisoria*) Böszörményben 1782. április 17-én tárgyalta a hajdú városokban elfogott vásári tolvajok ügyét. Az ülésen foglalkozott azzal a tolvajnyelvi szójegyzékkel is, amelyet JABLONCZAY PETES JÁNOS Hajdú kerületi főjegyző állított össze a tolvajok vallomása alapján (*Confignatio Terminorum, & Vocum, quibus Fures Nundinales, vulgò 'Sivány, seu Vásári Tolvaj, in mutuo colloquio, occasione patrandorum furtorum uti confueverunt.*)

2. A Hajdú kerület a szójegyzéket a m. kir. helytartótanácsához terjesztette fel, mely Pozsonyban 1782. május 13-án tartott ülésén 3247. sz. alatt foglalkozott vele. (Érdemes volna az Országos Levéltárban utánanézni, nincs-e meg a jelzett szám alatt az eredeti Hajdú kerületi szójegyzék.) A helytartótanács a törvényhatóságokhoz időnként körlevelet küldött, melyekben további intézkedés végett rendeleteket, hirdetményeket, személyleírásokat közölt. A tolvajnyelvi szójegyzékkel kapcsolatban is körlevelet adott ki.

Seculiales Voces Furum Mundi Interpretatio Hungarica.
 nativum.

Fejes	-	-	-	-	-	"	Tiszte, Mr.
Húnya	-	-	-	-	-	"	Hajdu.
Ticartó	-	-	-	-	-	"	Második Kemény a Leo Siványolhoz.
Rikkantó	-	-	-	-	-	"	Rasa, vagy Ruka.
Sogor	-	-	-	-	-	"	Német.
Erdőg	-	-	-	-	-	"	Sakal
Gásitó	-	-	-	-	-	"	Fely
Lobogó	-	-	-	-	-	"	Kézfennő
Topánka	-	-	-	-	-	"	Dor, Pálinka
Topánkásodni	-	-	-	-	-	"	Rezegekedni
Füstölő	-	-	-	-	-	"	Pipa
Búr hordó	-	-	-	-	-	"	Hondás
Fagy	-	-	-	-	-	"	Arany
Nagy víz	-	-	-	-	-	"	Sokaság a Váasban
Sivany	-	-	-	-	-	"	Tolvaj
Berge	-	-	-	-	-	"	Kotsi, vagy Reker
Leves	-	-	-	-	-	"	Erüst pent
Homnyib	-	-	-	-	-	"	Orgarda
Rit Ember	-	-	-	-	-	"	Hóher
Kanafonia	-	-	-	-	-	"	Stac to Sa
Meg-ruhágni	-	-	-	-	-	"	Verni, vagy Capni
Ruh	-	-	-	-	-	"	Capás
Bucrika	-	-	-	-	-	"	Ruha

Hajdúsági szójegyzék (kézirat)
Hajdúkerület
1782. április 17.

Hajdúsági szójegyzék (nyomtatvány)
Helytartótanács
1782. május 13.

Dugonics András 1794

Simai Ödön 1903

Budapesti Hirlap 1908

A szerkesztőség 1915

Implom József 1957

A magyar nyelven *Zsivány*nak vagy *Vásári Tolvaj*nak nevezett vásári tolvajok bizonyos kifejezéseiről, amelyeket ezek használni szoktak és akik jónéhány éve az egész királyságban a köz és a magánosok roppant nagy kárára garázdálkodnak. Ezek közül a Kivételezett Hajdúsági Városokban jónéhányat elfogtak és azok alapos vizsgálatából kiderült, hogy a tolvajok ezen veszélyes társasága megszokta, hogy hivatásszerűen rablásból él, és különösen a vásárok résztvevőit, ahol sokan szoktak összejönni, igen nagy mértékben megkárosítja, továbbá, hogy e tolvajokhoz az elbocsátott katonák közül sokan csatlakoznak, és a katonai állapot védelme alatt régóta sokkal szabadabban garázdálkodnak, mint másutt. Továbbá a szigorú vizsgálatból az is kiderült, hogy az említett tolvajok az emberek becsapásának és a tolvajlások elkövetésének minél nagyobb megkönnyítésére a célból, hogy ahová az egész Királyságban csak eljutnak ezen elvetemült emberek saját fajtájukat felismerhessék, megszokták, hogy sajátos kifejezéseket használnak.

Penes hujusmodi proinde Vocum seu Terminorum in
hic adnexo specificè cum interpretatione Hungarica denota-
torum communicationem Civico huic Magistratui
intimat Consilium hoc Regium Locumtenentiale: ut, cum
præmemorati intercepti id quoque detexerint: quicumque
Terminis iisdem in Nundinis uti consueverunt, certissimum
signum esse, eundem in præattacta Furum societate existere,
& quâ talem tutissimè intercipi posse, Idem Civicus

Ennélfogva fent említett uraságokkal a Helytartótanács e
szavak vagy kifejezések birtokában azokat magyar
értelmezésükkel ellátva csatoltan közli, hogy ha az említetteket
elfogják, azt is leleplezzék, hogy akik a vásárokon ezen
kifejezéseket szokták használni, az a legbiztosabb jele annak,
hogy a tolvajok említett társaságába tartoznak. [Mindezt azért
közöljük,] hogy minél biztosabban elfoghassák őket; hogy ki-ki az
ilyesféle rosszakaratú emberektől óvakodhassék, és hogy azokat
minél könnyebben megfigyelhessék, továbbá ugyanzen fent
említett uraságok saját kebelükön belül ezt a tényállást a
megszokott módon közzétehessék.

Hajdúsági szójegyzék (kézirat)
Hajdúterület
1782. április 17.

Hajdúsági szójegyzék (nyomtatvány)
Helytartótanács
1782. május 13.

Dugonics András 1794

Sinaí Ödön 1903

Protocollum Currentaliumok
(A Hajdúsági szójegyzék kéziratos másolatai)
1782. május-június

Budapesti Hírlap 1908

A szerkesztőség 1915

Implom József 1957

Hajdúsági szójegyzék (nyomtatvány)

Helytartótanács

1782. május 13.

Protocollum Currentaliumok

(A Hajdúsági szójegyzék kéziratos másolatai)

1782. május-június

Túrkeve: Györffy [= Györffy] István **1910**. Tolvajszótár 1782-ből. *Magyar Nyelvőr* 39: 328-329.

?: Balassa József **1924**. A magyar tolvajnyelv legrégebb emléke. *Magyar Nyelvőr* 53: 5-8; stb.

Jászárokszállás: Hoffmann Tamás **1956**. Zsivány-argot 1782-ből. *Magyar Nyelv* 52: 89-91.

Békés: Implom József **1957**. Legrégibb tolvajnyelvi szójegyzékünk. *Magyar Nyelv* 53: 270-272.

Kiskunfélegyháza: Gagyai, perge és társai. *Petőfi Népe* 37/107 (**1982**. május 9.): 4.

Makó: Vígh Zoltán **1989**. Adatok Csanád vármegye közbiztonságáról a feudalizmus utolsó évszázadában. *Tanulmányok Csongrád megye történetéből* 14: 77-102.

Füzesgyarmat, Jászberény, Kisújszállás, Kunhegyes, Kunmadaras, Kunszentmárton, Szabadszállás

Heinlein István 1908. Egri tolvajnyelv a XIX-dik század elejéről. *Magyar Nyelv* 4: 268–269.

2. Egri tolvajnyelv a XIX-dik század elejéről.*

Dictionarium Novum in Sede Dominali Episcopali Agriae Die 29 Novemb. conscriptum a latronibus interceptis, adhuc in latrocinio suo existentibus excogitatum.

Nagy viz a' Városban significat: Sok ember a' városban.

Kis viz a' Városban: Kevés ember a' városban.

Zsivány: Tolvaj.

Pléde: Szalagy meg fognak.

Perge: Kocsi.

Fázól: Félsz.

Kutya: Hajdú.

Fejes. Úr, Tiszt.

Leves: Pinz:

Gagyí: Arany:

Komnyik: Or-gazda.

Gyertyáz: Végyáz.

Parás: Találtam Pinzt erszény nélkül

Zsebben.

Csengetű: Óra.

Poslerum: Tömlöcz.

Szingyula v. dorka: Kurva.

Kasznya: Szoknya.

Füles: Ló.

Buga: Ökör, tehény.

Leternyek: Köpönyeg.

Szörös: Bunda.

Koporsó: Láda.

Lobogó: Keszkenyő.

Topánka: Ital, bor, pálinka.

Füstölő: Pipa.

Nyalavi: Új Tolvaj.

Tisztartó: Szekeres Tolvaj a' lopot jószágot hordó.

Sushordó: Kondás.

Egri szójegyzék (1811 e.)

MTA KIK Kézirattár (Budapest)

310

Dictionarium Novum in Sede Dominali Episcopali Agrice Die 29 Novemb
 conscriptum a Latino interceptis, ad huc in Latino cum suo clifuntz Czeograt.

Nagy víz a városban	-	Significat	-	Sok ember a városban.
Kis víz a városban	-	-	-	Kevés ember a városban
István	-	-	-	Tolvaj.
Bléde	-	-	-	Kicsi Szalagy mely fogható,
Berge	-	-	-	Kocsi.
Fáról	-	-	-	Félsz.
Kutya	-	-	-	Hajdú
Fejes	-	-	-	Új Tiszt.
Leves	-	-	-	Pinz
Gagyi	-	-	-	Arany
Komnyik	-	-	-	Or-Garda
Szerenyáz	-	-	-	Vegyár
Parás	-	-	-	Jalátram Pinz Esztriny nélkül Zsebben.
Kigyó	-	-	-	Gyűsző. Pinz az oldalán.
Paribó	-	-	-	Mente.
Jel tevő	-	-	-	Kalap. vagy Sűveg
Lábra való	-	-	-	Nadrág.
Föl vanto	-	-	-	Csóna.
Rajzolni	-	-	-	Lopni.

Török Gábor 1957. Legrégibb tolvajnyelvi szójegyzékünk. *Magyar Nyelv* 53: 273–274.

A MNy. LII. évfolyamában is közzétett „népszerű” szöveg jelzői közül a „legrégibb”-et ezentúl mellőzhetjük. Tudniillik pillanatnyilag én dicsekedhetem el a most ismert legrégebb tolvajnyelvi szójegyzékkel. A budapesti 2. számú állami levéltárban, a „Nógrádm. Lt. Fiscalia fasc. XLV/36.” jelzetű iratcsomóban találtam egy 1775. május 9. keltezésű, Miskolcon keletkezett jegyzőkönyvet. Ez a kihallgatási jegyzőkönyv egy nagyobb vásári tolvajbanda vallomásait tartalmazza. A banda tagjai: Hatházi „Czipó” Jóska, Vértesi Sz. Mihályi Gyuri, Sóváry József, Deák Jóska, Czagány „Konyás” András, „Bundás”, Bekény Julis, Varga Erzsébet. Bejárták az egész országot, voltak Zalában, Baján, Debrecenben, Nagyváradon, Kecskeméten, Ipolyságon, Balassagyarmaton, Szikszón, Miskolcon stb. Bár több tiszántúli van köztük, akad német származású és zsidó is (az orgazda). Zsargonjukat Varga Erzsébet vallomásában *zsiványnyelv*-nek nevezi. E csoportnyelv jellegére világosan rámutat egy másik vallomásrészlet (uo.): „Öszve szoktatok-e Ti esküdni? Nem esküszünk, de egymást egymás nyelvérül meg ismérjük.” A szójegyzék a jegyzőkönyv végén van. Íróját nem tudom megállapítani, mert a jegyzőkönyv nincs aláírva, de az, hogy a per anyaga alapján készült, a bevezető sorokból kivehető:

„Vocabula verō, quibus iidem uti solebant, uti Nobis revelatum extitit, seqvuntur hoc ordine:

Nincs viz — Ritka a' vásár
rajzolni — lopni
Pledezz — szaladgy

Puczi — Gyolcs
Leves — Pénz
Palibuch — mente

életnek
meg jobbitásához már semmi Reménység nem lévén, Sóvárj
Joseff ugyan, Oláh András, és Szabó Miska akasztó
fára, Varga Ersok pedig fővételre szententziaz
tatnak.

életeknek
meg jobbitásához már semmi Reménség lévén, Sóvárj
Joseff ugyan, Oláh András, és Szabó Miska akasztó
fára, Varga Ersok pedig fővételre szententziaz
tatnak.

Miskolci szójegyzék (1775)

Nógrád Megyei Levéltár (Salgótarján)

Vocabulario, quibus in eodem uti Plebanus, uti Joannis Cervati-
tum est, sequuntur hae Ordine:

Imes Wz	-	Ritka a Vafai
Kraj Zolm	-	lopmi
Bladeza	-	Zaladgy
Frappurálm	-	meg fogm
Zshnyá	-	fröngya
Lóeny	-	Lubz
Verempeh	-	Küppömyeg
meg Linogel	-	meg Kimozm
Abah 2	-	ahastófa
Kapafria	-	

Schram Ferenc 1962. Egy 1775-i tolvajnyelvi szójegyzék. *Magyar Nyelv* 58: 107–109.

Egy 1775-i tolvajnyelvi szójegyzék

Folyóiratunkban (MNY. LIII, 273—4) TÖRÖK GÁBOR „Legrégibb tolvajnyelvi szójegyzékünk” címen közreadott 28 szót a zshiványok argójából. Ugyanott felsorolja az addig megjelent ilyen tárgyú cikkeket, amelyek egy különféle helyekről előkerült 74 szót tartalmazó szólajstrom közlései. A négy szójegyzék egy-két betű különbséggel nemcsak hogy teljesen megegyezik, hanem még a szavak egymásutánja is azonos (egy esetben 2 szó fel van cserélve: GYÖRFFY ISTVÁN, *Tolvajsztótár* 1782-ből: Nyr. XXXIX, 328). Eltérő ezektől BÉLDY MIHÁLY „A tolvajnyelv” című közlése (Nyr. LIII, 212—3).

Mindezekről különbözik az alábbi szójegyzék, s jóllehet erős rokonságot mutat velük, mégsem tekinthető egyszerű másolatuknak. Érdekessége a 70 szót tartalmazó gyűjteménynek, hogy az eddigi összeállításoktól eltérően először közli az irodalmi kifejezést, azután az argót. (Ez alól az összeírás 5 esetben kivételt tesz.) Néhány kifejezése a mai jassznyelvben is megtalálható. Keletkezési ideje megegyezik a TÖRÖK találta szójegyzékével, illetőleg annál egy-két hónappal későbbi keltezésű. — Szerzője nem bűnügyi aktákból írta ki, hanem egy megnevezett rab szókinsét jegyezte fel. Lelőhelye a budapesti Piarista Levéltár, jelzete: *Varia For.* 20. Fasc. 1 Nro. 16. Címe: *Lingua idiotica furum complurium in una Societate et ingenti Banda Constitutorum per Captivum Eppalem Joannem Kovács asylantem dicita. 28° 9^{bris} 1775.*

Piarista szójegyzék (1775)

Piarista Rend Magy. Tart. Közp. Levéltára (Bp.)

†.

Nomina Anonijma, et Idiotica per Captivum Joannem
Hovácj elicitá.

Tolvaj	-	Zivány	-
Béni	-	Leves.	-
Szerker	-	Prige	-
Víz	-	Sok ember a városban	-
Úr	-	Feje.	-
Orgarda	-	Hommik	-
Felni	-	Sárni	-
Hutya	-	Hajdu.	-
Salalmi jénts	-	exjeiny nélküül +	-

Dunda	-	Dovis	-
Loda	-	Hegyes	-
Ugyleno	-	Lobogo.	-
Box. Salinla	-	Torankla.	-
Rezegeshedni	-	Torankashodni.	-
Lipa	-	Füstölő	-
Sus bordó	-	Kondás.	-
Arany	-	Gagyai	-
Hichei	-	Mester.	-

Nagy Sándor 1970. Zsivány nyelv a XVIII. században. *Múzeumi Kurír* 2: 34–36.

Zsivány nyelv a XVIII. században

NAGY SÁNDOR

A hajdúkerület 1669-ben történt megalakulásától kezdve igazságszolgáltatási feladatokat is ellátott. Illetékessége valamennyi hajdúvárosra és a területén élő minden személyre társadalmi és jogállásra tekintet nélkül kiterjedt. A hajdúvárosok területén elkövetett valamennyi bűncselekmény elbírálására is illetékes volt. A XVIII. században főként az állatlopások voltak gyakoriak, kőbor tolvajok járták a tisztántúli pusztákat, de a városokban megfordultukban sem kímélték a lakosság javait. Az elfogott ilyen személyek ügyében is a kerület volt illetékes. Mint minden magántulajdonon felépülő társadalom, a hajdúk is erőteljesen küzdöttek a tolvajok ellen és súlyos megítélés alá eső esetekben nem riadtak vissza a halálbüntetés kiszabásától sem. Ha olyan adatok merültek fel, hogy az elfogott személy a tolvajságot „mint szokott mesterséget gyakorolta”, megkeresték mindazoknak a városoknak a tanácsait, ahonnan felvilágosításokat kaphattak a gyanúsított korábbi viselt dolgairól és tolvajtársairól. (L. részletesebben Nagy Sándor: A hajdúkerület büntetőbíráskodása a XVIII. században c. tanulmányt A hajdúk a magyar történelemben c. kötetben. Debrecen, 1969. 91–105. old.)

1776. május 29-én indítottak eljárást Czagány András, Balás Mihály, Görög Sámuel és Csengeri István gyanús tolvajok ellen. A nyomozás során

Zsivány Szók (1776)

Hajdú-Bihar Megyei Lt. Hajdúböszörményi
Fióklevéltára (Hajdúböszörmény)

V.
Z s i v á n y S z ó k.

Fejes.	"	"	Tisz. úr.
Kutya.	"	"	Hajdú.
Tisztartó.	"	"	Második személy, a' fő Zsiványotk
Rikkantó.	"	"	Kágya
Sögor.	"	"	Német.
Ördög.	"	"	Lakat.
Fazek.	"	"	Fély.
Lobogó.	"	"	Herzkemő.
Topánka.	"	"	Dor, Pálinka.
Megtopánkásfordon.	"	"	Meg rászedés

Meg-kapuválnak	- - - - -	"	Meg-fognak
Gyertya ég	- - - - -	"	Vigyáznak
Sógor fel-rántó	- - - - -	"	Sibli.
Sógor lábra való	- - - - -	"	Plúndra
Sógor kapkodás	- - - - -	"	Kaput

Megkapuválnak, Megfognak
Sok gyertya égutána, Sokan vigyáznak utáma
Sógor felrántó, Sibli.
Sógor lábra való, Plúndra.
Sógor kapkodás, Nemet Kabát.

Sanktisi	Rovap ember.
Peterfia -	Szür uja

Baggi.

Baggi.

Fejes	Fejes	Tiszt
Kutya	Kutya	Hajdu
Tisztartó	Tisztartó	Másod
Rikkantó	Rikkantó	Rassa
Sögor	Sögor	Német
Ördög	Ördög	Sakat
Fazék	Fazék	Fely
Lobogo	Lobogo	Keszke
Topánka	Topánka	Sor, S
Megtopánka, sordm	Topánka sordm	Rezege
Füstölő	Füstölő	Dipa
Sűr sordó	Sűr sordó	Hondá
Fagyi	Fagyi	Arany
Nagy víz	Nagy víz	Szasa
Kis víz	Kis víz	
Livány	Livány	Tolvaj
Berge	Berge	Kofsi
Leves	Leves	Exust
Homnyik	Homnyik	Orgar
Rút ember	Rút ember	Hohe

Terzo

Terzo

Bánya

Bánya

Bánya	Lúd.
-------	---	---	---	---	------

Miskolci szójegyzék
Miskolc → Szügy (Salgótarján)
1775. május 9.

Piarista szójegyzék
? → ? (Budapest)
1775. november 28.

Zsivány Szók
Hajdúkerület/Hajdúböszörmény
(Hajdúböszörmény)
1776. [május 29.]

Hajdúsági szójegyzék (kézirat)
Hajdúkerület/Hajdúböszörmény →
Pozsony/Helytartótanács (Budapest)
1782. április 17.

Hajdúsági szójegyzék (nyomtatvány)
Pozsony/Helytartótanács (Budapest)
1782. május 13.

Egri szójegyzék
Eger → ? (Budapest)
19. sz. eleje/1811 e. (1???. november 29.)

Miskolci szójegyzék
Miskolc → Szügy (Salgótarján)
1775. május 9.

Piarista szójegyzék
? → ? (Budapest)
1775. november 28.

Böszörményi szójegyzék 1a. ~~Zsivány-Szók~~
Hajdúkerület/Hajdúböszörmény
(Hajdúböszörmény)
1776. [május 29.]

Böszörményi szójegyzék 1b. ~~Zsivány-Szók~~
Hajdúkerület/Hajdúböszörmény
(Hajdúböszörmény)
1776.

Böszörményi szójegyzék 2. (kézirat)
Hajdúsági szójegyzék
Hajdúkerület/Hajdúböszörmény →
Pozsony/Helytartótanács (Budapest)
1782. április 17.

Böszörményi szójegyzék 2. (nyomtatvány)
Hajdúsági szójegyzék
Pozsony/Helytartótanács (Budapest)
1782. május 13.

Egri szójegyzék
Eger → ? (Budapest)
19. sz. eleje/1811 e. (1???. november 29.)

Miskolci szójegyzék
Miskolc → Szügy (Salgótarján)
1775. május 9.

Piarista szójegyzék
? → ? (Budapest)
1775. november 28.

Böszörményi szójegyzékek
1776: Hajdúkerület/Hajdúböszörmény (Hajdúböszörmény),
1782: Pozsony/Helytartótanács (Budapest)

Egri szójegyzék
Eger → ? (Budapest)
19. sz. eleje/1811 e. (1777. november 29.)

2020. 02. 20.

RÉGI MAGYAR TOLVAJ-VILÁG.

A XVIII. századbéli Pest polgári és társadalmi viszonyainak rohamos átalakulása rendkívül kedvezett ama bűnös ösztönök kifejlődésének, melyek a vagyont és életet fenyegették. Még a büntető megtorlás szigorúsága sem rettentette vissza az emberi romlottságot a közrend és jogbiztonság elleni merényletektől. A halálbüntetést a vagyon elleni cselekményeknél csak a legritkábban alkalmazták, s többnyire beérték — mint egykorú forrásokban olvassuk — «egy gyalázatos pelingernél hóhér keze által egész (vagy fél) söprözéssel.» Mert bár a halált a törvény alapján alkalmazhatta volna a túlszigorú bíró, még lopás esetében is, de mindig akadtak enyhítő körülmények, melyeknek számbavétele néhány vesszőütésre vagy pár hónapi fogságra mérsékelte a büntetést. Így eredményezte a magyar igazságszolgáltatás humanizmusa közvetve azt, hogy Pest városa már a XVIII. század 70-es éveiben valóságos Eldorádója lett a züllött és kétes alakoknak s innen indultak ki zsákmány után a vidékre is a garázda fosztogatók. *Kecskemét, Gyöngyös, Vác, Paks, Eger* voltak a pesti tolvaj-világ legkedveltebb vendégszereplési helyei, kivált «zöld» vagy «virágvásár» idején. Teljes számmal jöttek ilyenkor össze a pesti bűntanyák legretteget-

tebb alakjai: *Tizenhusz Palkó, Mulati Jancsi, Gombkötő Pista, Virág Miska*, a cigány (vagy mint akkor mondták: «új magyar», «új polgár»), *Pille Miska* (alias *Deme Pál*), *Görbe Miska*, a «görög gyermek», *Jáger Bitang Mátyás, Lángozó (Molnár) Ferencz*, félig még betyárba ojtott, de már a városi élethez hozzá kapatott zsebmetszők, nem is említve a gyökeresebb pesti s nyelvileg tőlük elkülönült német czimboráikat, kiknek tipikus alakjai a félszemű *Flor Ignác* («Der einaugige Natzl»), a «*Gschnatte Franzl*», a «*Tickfusseter Bäck*», («vastaglábú pék»), stb. Utóbbiak egyuttal a legveszedelmebb betörők abban az időben, a kik éjjelenként a *Hamzsabég* melletti országút egyik koresmájában tartották összejöveteleiket, hogy veszedelem esetén Pest vármegye határőrségének keze utól ne érhesse őket.

Megvolt már akkor a pesti tolvajvilágnak a maga külön nyelve is. A vásárokra kettesével jártak: egyik «rajzolt» (lopott), a másik «kozá-

Pest városa már a XVIII. század 70-es éveiben valóságos Eldorádója lett a züllött és kétés alakoknak s innen indultak ki zsákmány után a vidékre is a garázda fosztogatók. *Kecskemét, Gyöngyös, Vác, Paks, Eger* voltak a pesti tolvajvilág legkedveltebb vendégszereplési helyei, kivált «zöld» vagy «virágvásár» idején.

Megvolt már akkor a pesti tolvajvilágnak a maga külön nyelve is. A vásárookra kettesével jártak: egyik «rajzolt» (lopott), a másik «kozákolt» vagy «gyertyázott» (ügyelt), nehogy a «kutya» (a drabant) rajtuk üssön. Voltak, kik a templomokban az ajtó mögé álltak s az érkezőknek sorra kiforgatták a zsebeit, s úgy lopdosták a keszkenőket.

A hortobágyi betyár-világ nevelte ezeknek a pesti zshiványoknak is nagy részét. A Miskolczon felakasztott Ujvárosi Miska tanítványa volt a később annyira elhíresült *Somogyi Pista*, álnevéen *Veszprémi* vagy *Pisze Pista*, kinek személyét még érdekesebbé teszi az a rejtelmes homály, mely származását fedi. Bizonyos, hogy gyermekkorában az egri püspök nevelte, annak majorjában lakott s praceptor járt hozzá. De nem lévén kedve a tanuláshoz, szabó-mesterségre fogták. Mint vándorló szabólegény járta be aztán fél Magyarországot, mignem az *Andrássyak* ujvárosi jószágán megismerkedve *Ujvárosi Miskával*, vele Debreczenbe ment s a *Ghyllányi* és *Vay* «szabadkorcsmáján» ütött tanyát, a hol már ott találta *Czipó Jóskát*, *Czipó Samut* — *Szoboszlay Jankót* Debreczenből s ezekkel együtt — a korcsmáros orgazdasága mellett — folytatta a szegénylegénykedést.

a mit fentebb
az aktaszerű vallomások alapján hiven közöl-
tünk.

A^o Domini 1776. die 25^a Majis Lede

Agriensis.

Pratum est

Lot Küllöttel valóban: Dany az
kendi vag. misfoda válláju? Pol.
fogtak meg? Pol. lakol?

L. Mikolcsón születtem Gyam
Miskocz Varsassanak Kocsiska volt Nyi.
vot Szvainak Bivoch; Engemet pedig
Ben Koldus; ki vezetésnél fogadott; Kovács
Tanosnak nevezet. Tancum az bátyam Bivoch
Gyomány; ki alfo Hologár Lakol, annak
kif érben lakot, mondotta egy az Gyamot
egy Bivoch. Amor Cir 26. vogyok. Kál.
vinsza voltam, daribz Best Vargely, lettem
Bajissáva, özvegy vogyok feleségemet Ráj.
Zevéber remettam, Pol infel városnak
L. Mikolcsón születtem Gyam

Dictionarium Novum in Sede Dominali Episcopatu Agrino Die 29 Novemb
 conscriptum a latomih interceptis, ad huc in Anticamio suo Christoph. Exogivat.

Nagy víz a városban	-	significat	-	Sok ember a városban.
Kis víz a városban	-	-	-	Kevés ember a városban
Izvány	-	-	-	Tolvaj.
Blede	-	-	-	Kocsi Szalagy meg fogtak,
Berge	-	-	-	Kocsi.
Fáról	-	-	-	Félsz.
Kutya	-	-	-	Hajdú
Fejes	-	-	-	Ur Tiszt.
Leves	-	-	-	Pinz
Gagy	-	-	-	Arany
Komnyik	-	-	-	De-garda
Syerigáz	-	-	-	Vegyár
Parás	-	-	-	Jaláltom Pinz Esztriny nélkül Zsebben.
Kigyó	-	-	-	Gyűző. Pinz az oldalán.
Paribó	-	-	-	Mente.
Jel teró	-	-	-	Kalap, vagy Süveg
Labra való	-	-	-	Nadrág.
Föl vanto	-	-	-	Csizma.
Rajzolni	-	-	-	Lopni.
Klapkodás	-	-	-	Szű dolman kankó
Bardorja	-	-	-	Ing gatyá.
Csongeri	-	-	-	Óra.

28^a gbris 1775.

Nomina Anonyma, et idiotica per Captivum Jo^{annem} Kovács licita.

Tolvaj = Zivány
Béni = Leves
Leker = Berge
Viz = Tok ember a vásárban.
Ur = Fejér.
Orgazda = Homnik
Félri = Füzri
Kuttya = Hajdu
Béni ex fény nélkül = Barakt találtam.
Béni a gyűlöben ex fényben = Kigo van
a dekan.
Mente = Baribó.
Kalap = Fekvő.
Nadrág = Lábra való.
Eszma = Föl rantó.
Lapni = Rajzolni.
Lür, dolmány, Hankó = Kapkodás.

Meg vertek = Megruháztak.
Ruba = Quozha.
Tido = Jordány
Kuttya = Csajogó.
Füzés = Czottováj.
Az Asony Czirkwsát hja = Dalitnak
A Ferfi Kurváját = Csakának vagy
Dorkának.
Vásár = Lukvi.
Forint = Czoll.
Lorics = Kozákoly.
Dicsak = Vagrány.
Ne kialadeski = Ne haduvály.
Katona = Szepivska.
Nemet = Sogor.
Lakat = Ördög.
Olvasó = Dilinos.
P...

28^a g^obris 1775.

#.

Nomina Anonyma, et idiotica per Captivum Jo.
annem Kovács elicitá.

Tolvaj	Livány
Penz	Penes
Leves	Leves
Iske	Perge
Serge	Serge
Víz	Tök ember a vásárban.
Ux	Féjjes
Féjjes	Ux
Álgarda	Homonik
Álgarda	Álgarda
Féjjes	Féjjes
Féjjes	Féjjes

Kuttya	Hajdu.
Kuttya	Kuttya
Kuttya	Kuttya

~~Féjjes~~ ^{Találat} pénz nélkül:
Paraszt találaton

Trigo van a derekban: Benz a güfűg.
Baribo - Mente. "Lepényblu"

Kalap - Föltívő.

Nadrág - Libra való.

Bor, Balinka	—	Topánka.
Rejgeskedni	—	Topánkaskodni.
Pipa	—	Füstölő.
Jus lordó	—	Fordás.
Arany	—	Féjjes
Holer	—	Messer.
Akafőya	—	Kanafőya.
Megvertek	—	Megváltottak.
Ruha	—	Buzika.
Lidó	—	Fordány.
Kuttya	—	Csaesósi.
Füzess	—	Czoltováj.
Az a pony	Czintkupat	Lija Dabok
Az Féjjes	Kuváját:	Czofkinatevag Dorko
Vásár	—	Kukfi.
Fozint	—	Czoll.
Sorics	—	Fosátkol.

Tahvaj	~	Zivány
Penz		Geves
Loves	~	Levst.
Pakier		Berge
Berge	~	Geber
Viz	~	Sok ember a városban.
Ux		Fojas
Fojas	~	Ux
Agarwa		Homonite
Agarwa	~	Agarwa
Felni		Fajni
Fajni	~	Fajni
Kuttya	~	Hajdu.
Viz		Viz
Viz	~	Viz

~~Találom~~ Találom: pénzt és ény nélkül:
 Paratt találok...

Friggö van a derekan: Benzä gűfűg.
Baribo — Mente. "Lapengblu"
Kalap — Föltivö.
Nadräg — Libra valö.
Cuzima — Föl rantö.

Tolvaj = Trivány
Béni = Leves
Lékér = Berge
Viz = Tok ember a városban.
Ur = Fejér.
Orgazda = Homnik
Félni = Fázni
Kuttya = Hajdu
Béni es fény nélkül = Paraszt találtam.
Béni a gyűlöbener fényben = Kigo van
Mente = Paribó a derekán.
Kalap = Fekévo.
Nadrág = Lábra való.
Csizma = Föl ranto.

Tolvaj - Zivány

~~Leves~~ - ~~Leves~~

~~Beker~~ - ~~Berge~~

Víz - Sok ember

~~Úr~~ - ~~Úr~~

~~Orgarda~~ - ~~Homnink~~

~~Felmi~~ - ~~Felmi~~

~~Kuttya~~ - ~~Hajdu~~

~~Paribó~~ - ~~Paribó~~

~~Paribó~~ - ~~Paribó~~

~~Paribó~~ - ~~Paribó~~

Paribó van a derekán.

Paribó - Mente.

Kalap - Föltérő.

Tolvaj - Zivány -

Béiz - Leves.

Beker - Berge

Víz - Sok ember a városban -

Úr - - Feje.

Orgarda - Homnink

Felmi - Farni

Hutya - Hajdu.

Talalmi pénz +

+ Paribó talabam.

Higyo van a Derekan +

Leiz a Gyujoben, Erzemben.

Paribó - - Mente.

Kalap - - Feltevo

28a gbris 1775.

Nomina Anonyma, et idiotica per Captivum Jo.
annem Kovács licita.

Tolvaj = Zivány
Béni = Leves
Leker = Berge
Viz = Tok ember a vásárban.
Ur = Fejér.
Orgazda = Homnik
Félri = Füzri
Kuttya = Hajdu
Béni es fény nélkül = Barakt találtam.
Béni a gyűlöben es fényben = Kigo van
a dekan.
Mente = Baribó.
Kalap = Fekvő.
Nadrág = Lábra való.
Csizma = Fölvántó.
Lapni = Rajzolni.
Lőr, dolmány, Hankó = Kapkodás.

Megverték = Megruháztak.
Ruha = Quozha.
Tido = Jordány
Kuttya = Csajogó.
Füzér = Czottováj.
Az Asony Czirkwsát hija = Dalitnak
A Ferfi Kurváját = Csakának vagy
Dorkának.
Vásár = Lukvi.
Forint = Czoll.
Lorics = Kozakoly.
Dicsak = Vagrány.
Ne kialadeski = Ne haduvály.
Katona = Szepivska.
Nemet = Sogor.
Lakat = Ördög.
Olvasó = Dilinos.
P...

Lingua idiota furum Com-
plurium in una Societate
et ingenti Banda Constituto-
rum per Captivum Qualem
Joannem Kovác asylantem
elicta. 28° Julii 1775.

Lingua idiomatica furum Com-
plurium in una Societate
et ingenti Banda Constituto-
rum per Captivum Qualem
Joannem Kovács asylansem
elicita. 28^obris 1775.

Egy társaságba és hatalmas bandába szervező-
dött jó néhány tolvaj sajátos nyelve, ahogy azt a
püspöki oltalmat kérő fogoly, Kovács János révén
megismertük 1775. november 28-án.

Hol és Mikor fogtak meg? Most múlt Szent Mihály
Napján az Egri Vásárban fogot meg egy Hajduja a Va-
rosnak, kinek Kezéből ma-
gamot Ki rántván az Öreg
Egri Templomban Asylum-
ban szaladtam Onnét ki-
vettek, és a tömlőtze hoztak

- Hol és Mikor fogtak meg?
- Most múlt Szent Mihály Napján az Egri Vásárban fogot meg egy Hajduja a Városnak, kinek Kezéből magamot Ki rántván az Öreg Egri Templomban Asylumban szaladtam Onnét kivettek, és a tömlőtze hoztak

Egy 1775-i tolvajnyelvi szójegyzék

Folyóiratunkban (MNY. LIII, 273—4) TÖRÖK GÁBOR „Legrégibb tolvajnyelvi szójegyzékünk” címen közreadott 28 szót a zshiványok argójából. Ugyanott felsorolja az addig megjelent ilyen tárgyú cikkeket, amelyek egy különféle helyekről előkerült 74 szót tartalmazó szólajstrom közlései. A négy szójegyzék egy-két betű különbséggel nemcsak hogy teljesen megegyezik, hanem még a szavak egymásutánja is azonos (egy esetben 2 szó fel van cserélve: GYÖRFFY ISTVÁN, Tolvajszótár 1782-ből: Nyr. XXXIX, 328). Eltérő ezektől BÉLDY MIHÁLY „A tolvajnyelv” című közlése (Nyr. LIII, 212—3).

Mindezekről különbözik az alábbi szójegyzék, s jóllehet erős rokonságot mutat velük, mégsem tekinthető egyszerű másolatuknak. Érdekessége a 70 szót tartalmazó gyűjteménynek, hogy az eddigi összeállításoktól eltérően először közli az irodalmi kifejezést, azután az argót. (Ez alól az összeíró 5 esetben kivételt tesz.) Néhány kifejezése a mai jassznyelvben is megtalálható. Keletkezési ideje megegyezik a Török találta szójegyzékével, illetőleg annál egy-két hónappal későbbi keltezésű. — Szerzője nem bűnügyi aktákból írta ki, hanem egy megnevezett rab szókincsét jegyezte fel. Lelőhelye a budapesti Piarista Levéltár, jelzete: Varia For. 20. Fasc. 1 Nro. 16. Címe: *Lingua idiotica furum complurium in una Societate et ingenti Banda Constitutorum per Captivum Eppalem Joannem Kovács asylantem dicita. 28° 9^{bris} 1775.*

Heinlein István 1908. Egri tolvajnyelv a XIX-dik század elejéről. *Magyar Nyelv* 4: 268–269.

2. Egri tolvajnyelv a XIX-dik század elejéről.*

Dictionarium Novum in Sede Dominali Episcopali Agriae Die 29 Novemb. conscriptum a latronibus interceptis, adhuc in latrocinio suo existentibus excogitatum.

Nagy viz a' Városban significat: Sok ember a' városban.

Kis viz a' Városban: Kevés ember a' városban.

Zsivány: Tolvaj.

Pléde: Szalagy meg fognak.

Perge: Kocsi.

Fázól: Félsz.

Kutya: Hajdú.

Fejes. Úr, Tiszt.

Leves: Pinz:

Gagy: Arany:

Komnyik: Or-gazda.

Gyertyáz: Végyáz.

Parás: Találtam Pinzt erszény nélkül

Zsebben.

Csengetű: Óra.

Poslerum: Tömlöcz.

Szingyula v. dorka: Kurva.

Kasznya: Szoknya.

Füles: Ló.

Buga: Ökör, tehény.

Leternyek: Köpönyeg.

Szörös: Bunda.

Koporsó: Láda.

Lobogó: Keszkenyő.

Topánka: Ital, bor, pálinka.

Füstölő: Pipa.

Nyalavi: Új Tolvaj.

Tisztartó: Szekeres Tolvaj a' lopot jószágot hordó.

Sushordó: Kondás.

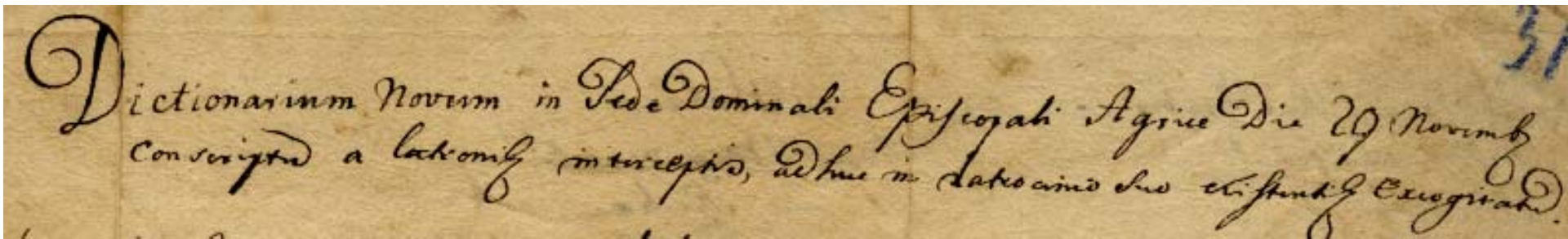
Egri szójegyzék (~~1811 e.~~) (1775)

MTA KIK Kézirattár (Budapest)

Dictionarium Novum in Sede Dominali Episcopali Agrice Die 29 Novemb
conscrip̄to a latom̄is interceptis, ad huc in Latino cum suo clifuntz exegit ad.

Nagy víz a városban	-	Significat	-	Sok ember a városban.
Kis víz a városban	-	-	-	Kevés ember a városban
István	-	-	-	Tolvaj.
Bléde	-	-	-	Kicsi Szalagy mely fogható,
Berge	-	-	-	Kocsi.
Fáról	-	-	-	Félsz.
Kutya	-	-	-	Hajdú
Fejes	-	-	-	Új Tiszt.
Leves	-	-	-	Pinz
Gagy	-	-	-	Arany
Komnyik	-	-	-	Or-Garda
Szerenyár	-	-	-	Vegyár
Parás	-	-	-	Jalátram Pinz Exprim nélkül Zebben.
Kigyó	-	-	-	Gyűző. Pinz az oldalán.
Paribó	-	-	-	Mente.
Jel tevő	-	-	-	Kalap. vagy Sűveg
Lábra való	-	-	-	Nadrág.
Föl vanto	-	-	-	Csoma.
Rajzolni	-	-	-	Lopni.

Új szótár, amelyet az egri érseki székhelyen november 29-én írtak össze, [és] amelyet elfogott rablók eszeltek ki, akik eddig rablóbandájukban éltek.

Dictionarium Novum in Sede Dominali Episcopali Agrice Die 29 Novemb
Conscriptum a latomih interceptis, ad huc in latocimo suo christophy Esugrat.

31

35. Tisztartó — — — — Szekeres Tolvaj a' lo-
pot jó|zágot hordó.

37. Su|zogó — — — — Di|znó.

53. Handérozz — — — — Tagadd

62. Kofa — — — — Kenyér Sütő

69. Első Tiszt — — — — Lakatos

70. Második Tiszt — — — — Tisztartó

71. Harmadik Tiszt — — — — Kajzenar.

Első Tiszt — — — — Lakatos
Második Tiszt — — — — Tisztartó
Harmadik Tiszt — — — — Kajzenar,

Elő Tiszt	-	-	-	Lakatos
Második Tiszt	-	-	-	Tisztartó
Harmadik Tiszt	-	-	-	Kajzár,

Kaizer	'Siványok kis-Birája.
--------	---	---	---	---	-----------------------

Kutya	"	"	"	Hajdú.
Tisztartó	"	"	"	Második Személy, a fő Siványok közt.

Kutya	-	-	-	-	" Hajdú.
Tisztartó	-	-	-	-	" Második Személy az elő Siványok közt.
Pikárok	-	-	-	-	Deva nagy Kúba

Kútya	-	-	-	-	Hajdú. ('Siványok közt.
Tisztartó	-	-	-	-	Második Személy az elő

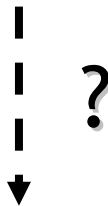
Miskolci szójegyzék
Miskolc → Szügy (Salgótarján)
1775. május 9.

Piarista szójegyzék
? → ? (Budapest)
1775. november 28.

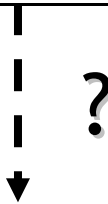
Böszörményi szójegyzékek
1776: Hajdúkerület/Hajdúböszörmény (Hajdúböszörmény),
1782: Pozsony/Helytartótanács (Budapest)

Egri szójegyzék
Eger → ? (Budapest)
19. sz. eleje/1811 e. (1777. november 29.)

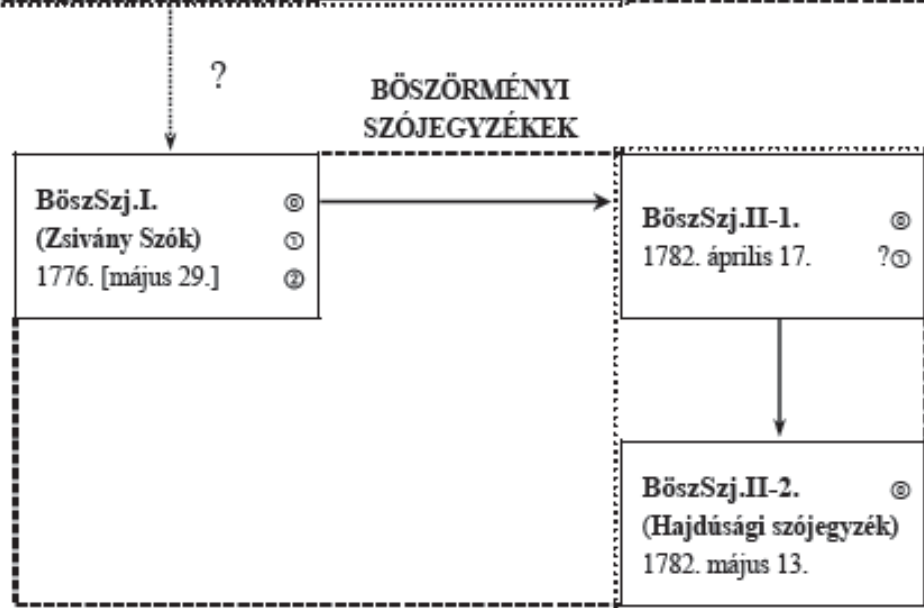
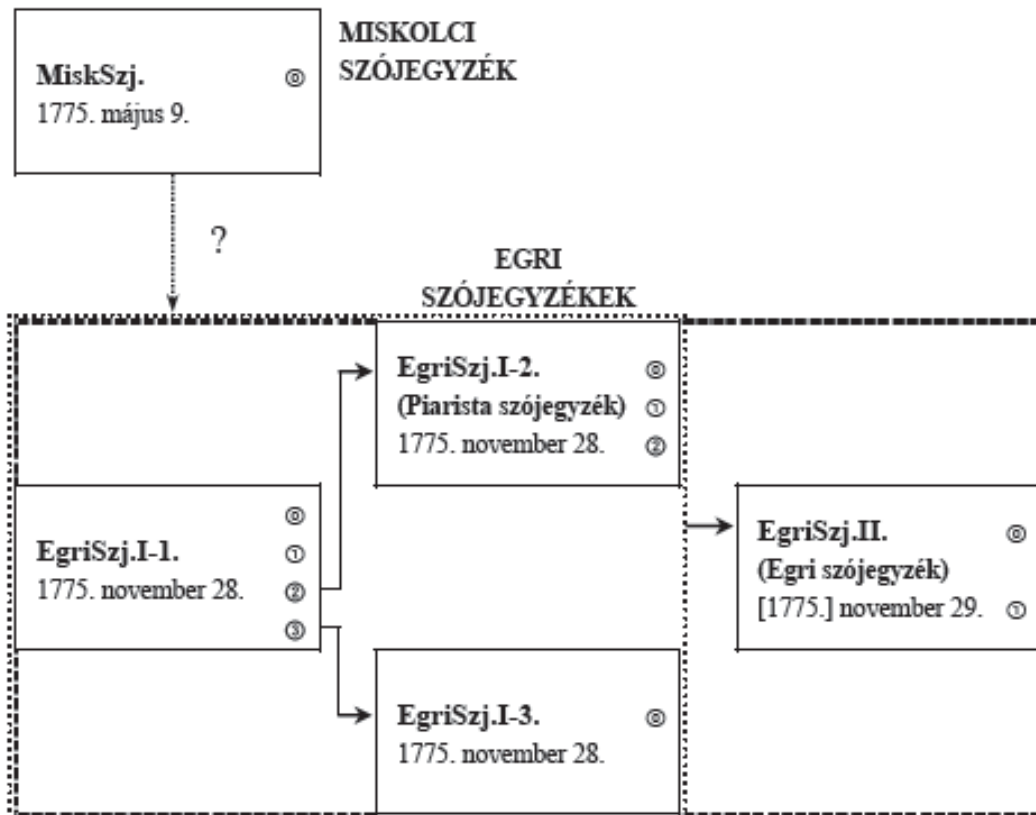
Miskolci szójegyzék
Miskolc → Szügy (Salgótarján)
1775. május 9.

Egri szójegyzékek
Eger (→ ?) (Eger, Budapest)
1775. november 28., 29.

Böszörményi szójegyzékek
1776: Hajdúkerület/Hajdúböszörmény (Hajdúböszörmény),
1782: Pozsony/Helytartótanács (Budapest)

⊙: alapváltozat (lejegyzés),
①–③: 1–3. javítás, kiegészítés

2.2. A 18. századi zsványnyelv emlékei

2.2.1. Miskolci szójegyzék

(1775. május 9.)

**Vocabula verō, quibus iidem uti Solebant, ūti Nobis
revelatum extitit, Seqvuntur hoc Ordine'**

[Most pedig e (sor)rendben következnek a szavak,
amelyeket ők szoktak használni, ahogy nekünk
elárulták].

2.2. A 18. századi zshivány nyelv emlékei

2.2.2. Egri szójegyzékek

2.2.2.1. I. Egri szójegyzékek

(1775. november 28.)

2.2.2.1.1. I-1. Egri szójegyzék

2.2.2.1.2. I-2. Egri szójegyzék

[Piarista szójegyzék]

2.2.2.1.3. I-3. Egri szójegyzék

2.2.2.2. II. Egri szójegyzék

[Egri szójegyzék]

(1775. november 29.)

2.2. A 18. századi zshivány nyelv emlékei

2.2.3. Böszörményi szójegyzékek

2.2.3.1. I. Böszörményi szójegyzék

[Zshivány Szók (Zshivány Nely)]

(1776. május 29.)

2.2.3.2. II. Böszörményi szójegyzékek

2.2.3.2.1. II-1. Böszörményi szójegyzék

(1776 / 1782. április 17.)

2.2.3.2.2. II-2. Böszörményi szójegyzék

[Hajdúsági szójegyzék, Jablonczay Petes János-féle szójegyzék]

(1776 / 1782. április 17. / 1782. május 13.)

Profiterim - - - - -	" Vármege Kanyarc
Pisze imya - - - - -	" Hisebe imya
Monta - - - - -	" Hurva
Prede - - - - -	" Szaladj
Meg-Kapuválnak - - - - -	" Meg-fognak
Gyertya ig - - - - -	" Vigyáznak
Sógor fel-kántó - - - - -	" Bibli.
Sógor lábra való - - - - -	" Plündera
Sógor Kaploda's - - - - -	" Kapus

Per Johannem Petes Jablonjau
 District ord Anthonianus

Annō 1782. Die 17^a Aprilis, Sub Sedria Districtus Privilegiatus
Oppidorum Hajdonicalium Causarum Criminalium Revisoria, in
Oppido Bösörmény celebrata, Consignatio Terminorum, et Vocum
quibus Turci Hungaricos, vulgō Sivány, seu Vásári Tolvaj
in mutuo colloquio, occasione parvandorum Furtorum uti con-
sueverunt.

Az 1782. év április 17-én a kivételezett hajdú városok kerületi törvényszéke bűnügyi vizsgálóbizottságának ülése, melyet Bösörmény városában tartottak; azon szavak és kifejezések jegyzéke, melyet a vásári tolvajok (közönségesen 'Sivány, vagy Vásári Tolvaj) egymás közt folytatott beszélgetéseik a tolvajlás végrehajtása alkalmával szoktak használni

Fejes -
 Kútya -
 Tisztartó -
 Rikkantó -
 Sógor -
 Ördög -
 Fasék -
 Lobogó -
 Topánka -
 Topánkásodni -
 Füstölő -
 Szürhordó -
 Gagyi -
 Nagy Viz -
 Sivany -
 Perge -
 Leves -

Fejes -
 Kútya -
 Tisztartó -
 Rikkantó -
 Sógor -
 Ördög -
 Fasék -
 Lobogó -
 Topánka -
 Topánkásodni -
 Füstölő -
 Szürhordó -
 Gagyi -
 Nagy Viz -
 Sivany -
 Perge -
 Leves -

Fejes. " "
 Kútya " "
 Tisztartó " "
 Rikkantó " "
 Sógor " "
 Ördög " "
 Fasék " "
 Lobogo. " "
 Topánka " "
 Megtopánkásodni -
 Füstölő " "
 Szürhordó. " "
 Gagyi " "
 Nagy Viz. " "
 Kis viz. " "
 Sivany " "
 Perge " "
 Leves. " "

Annô 1782. Die 17ma Aprilis, sub Se-
 dria Districtûs Privilegiatorum Oppidorum Haj-
 donicalium Causarum Criminalium Revisoria in Oppido Bô-
 szörmény celebrata, Confignatio Terminorum, & Vocum, quibus
 Fures Nundinales, vulgò 'Sivány, feu Vásári Tolvaj, in mutuo
 colloquio, occasione patrandorum furtorum uti consueverunt.

*Peculiares Voces Fu-
 rum nundinalium.*

*Interpretatio Hunga-
 rica.*

Fejes - - - -	Tifzt Úr.
Kútya - - - -	Hajdú. ('Siványok közt.
Tifztartó - - - -	Második Személy az feő
Rikkantó - - - -	Katsa, vagy Rútza.
Sógor - - - -	Német.
Ördög - - - -	Lakat.
Fasék - - - -	Fély
Lobogó - - - -	Kézfkenő.
Topánka - - - -	Bor, Pálinka.
Topánkásodni - - - -	Részegeskedni.
Füstölő - - - -	Pipa.
Szürhordó - - - -	Kondás
Gagyí - - - -	Arany.
Nagy Viz - - - -	Sokaság a' Vásárban.
Sivány - - - -	Tolvaj.
Perge - - - -	Kotfi, vágy Szekér
Leves - - - -	Ezüst pénz.

Bűnözők, bűnözői rangsor

- *ZSivány* Tolvaj.
- *Tisztartó* Második személy, a' Fő ZSiványok közt
- *Komnyik* Or Gazda.
- *Nyalavi*. Az Újj ZSiványok közt leg jobb ZSivány
- *Delivator* Bicskás, Tolvaj.
- *Kájzer* ZSiványok Kis Birája.
- *Czafka* Kurva.
- *Szingyula* Kurva.
- *Nyalavi nyelv* ZSivány nyelv.

Emberek

- *Sógor* Német.
- *Szűr hordó.* Kondás.
- *Jordán* Zsidó.
- *Balék* Az Ura.
- *Szlepriska* Katona

A tolvajok cselekedetei

- *Meg topánkásodott* Meg részegedett.
- *Topánka* Bor, Pálinka.
- *Pufra innya* Hitelbe innya.
- *Füstölő* Pipa.
- *Fazék Fély*.
- *Czoltovájj* Fizess.
- *Honterozd* Tagadd.
- *Ne haduvaj* Ne kiálcsd ki.
- *Gyertyázz* Vigyázz.
- *Plédez* Szalagy.
- *Meg kaptuvalnak* Meg fognak
- *Sok gyertya ég utánad* Sokan vigyáznak utánad

A tolvajlás szavai

- *Pergő* Kocsi.
- *Kuksi* Vásár.
- *Nagy viz.* Sokaság a' Vásárban.
- *Kis viz.* Kevés ember a Vásárban
- *Kozákolni* Az embereket a Vásárban öszve szoritani.
- *Vágván* Bicsak.
- *Parás* Pénz ZSebben Erszény nélkül
- *Rajzolni* Lopni.
- *Kút* ZSeb.
- *Kútazni* ZSebből Lopni.
- *Koporso.* Láda.
- *Ördög* Lakat.
- *Peterfia* Szűr ujjja

Ellopandó dolgok: pénz, értéktárgy

- *Gagy* Arany.
- *Leves*. Pénz ezüst.
- *Czoff* Forént.
- *Kigyó a' derekán* Tüsző Pénz.
- *Csengettyü* ZSebbe való Óra.

Ellopandó dolgok: ruhanemű, szövet

- *Lobogo* Keszkenő.
- *Pucziha* Ruha.
- *Paribó* Mente.
- *Feltévő* Kalap.
- *Felrántó* Csizma
- *Fel huzó* Nadrág.
- *Kapkodás* Szür, dolmány.
Kankó.
- *Pozdorja*. Gatya, gyólc,
Vászon.
- *Kasznya* Szoknya.
- *Lebernyeg* Köpönyeg.
- *Gyapjas* Bunda.
- *Sógor fel rántó* Stibll.
- *Sógor Lábra való* Plundra.
- *Sógor Kapkodás*. Német
Kabát.

Ellopandó dolgok: állat

- *Rikkantó* Kácsa
- *Szuszogo*. Disznó.
- *Füles* Ló.
- *Buga* Ökör.
- *Piarista* Pulyka.
- *Banya* Lúd.
- *Kaparó* Tyúk.

Akitől, amitől félni, óvakodni kell

- *Kutya* Hajdú.
- *Csácsogó* Kutya.
- *Fejes* Tiszt Úr.

Büntetés

- *Rút ember* Hóhér.
- *Mester* Hóhér.
- *Kanaforia* Akasztó fa.
- *Meg ruhizták* Meg verték, meg csapták.
- *Ruhi* Csapás
- *Poszteriom* Tömlöcz.
- *Olvasó.* Bilincs.
- *Mindennapi* Kenyér.
- *Profiterium* Vármegye Kenyere.

Magyar:

vmely tulajdonságot leíró (leggyakrabban folyamatos melléknévi igenévvel)

- *Lobogo* Keszkenő.
- *Füstölő* Pipa.
- *Szűr hordó* Kondás.
- *Pergő* Kocsi.
- *Feltévő* Kalap.
- *Felrántó* Csizma
- *Fel huzó* Nadrág.
- *Füles* Ló.
- *Gyapjas* Bunda.
- *Kaparó* Tyúk.

Magyar:

hangutánzó

- *Rikkantó* Kácsa
- *Szuszogo* Disznó.
- *Csácsogó* Kutya.

Magyar:

hasonlósági névátvitel

- *Fejes* Tiszt Úr.
- *Kutya* Hajdú.
- *Tisztartó* Második személy, a' Fő ZSiványok közt
- *Sógor* Német.
- *Kigyó a' derekán* Tüsző Pénz.
- *Koporso* Láda.
- *Olvasó* Bilincs.
- *Piarista* Pulyka.
- *Banya* Lúd.
- *Csengettyü* ZSebbe való Óra.
- *Kút* ZSeb.
- *Parás* Pénz ZSebben Erszény nélkül
- *Czafka* Kurva.

Magyar:

szövegbeli érintkezésen alapuló

- *Mindennapi Kenyér.*
- *Jordán ZSidó.*

Magyar:

- ***Képzés:***
- *Kuksi Vásár.*
- *Vágván Bicsak.*
- *Kútazni ZSebből Lopni.*
- *Meg topánkásodott Meg részegedett.*

- ***Hangsorátrendezés:***
- *Kasznya Szoknya.*

Magyarnak látszó

cigány:

- *Meg ruhizták* Meg verték, meg csapták.
- *Ruhi* Csapás

német:

- *Rajzolni* Lopni.

latin:

- *Kanaforia* Akasztó fa.

Német (jiddis)

- *Kájzer* ZSiványok Kis Birája.
- *Czoff* Forént.
- *Czoltovájj* Fizess.
- *Honterozd* Tagadd.
- *Ne haduvaj* Ne kiálcsd ki.
- *Plédez* Szalagy.
- *Gagy* Arany.

Török:

- *Balék Az Ura.*
- *ZSivány Tolvaj.*

Latin

- *Poszteriom Tömlöcz.*
- *Delivator Bicskás, Tolvaj.*
- *Profiterium Vármegye Kenyere.*
- *Szingyula Kurva.*

Szláv

- *Szlepriska Katona*

<http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/regi.htm>

A magyar szleng emlékei

1. Személynévi szórványok

2. Deviáns csoportok szlengjének emlékei

2.1. 1536: A simándi koldusok nyelve
(*lingua caecorum* 'vakok nyelve')

2.2. 1775–1782: A 18. századi zshivány nyelv emlékei

2.3. 19. század: A vidéki tolvaj nyelv emlékei

A magyar szleng emlékei

2.3. A vidéki tolvajnyelv emlékei

- 1838: **Edvi Illés Pál**, *Első oktatásra szolgáló kézikönyv*: „e’ mondás: *nem világítasz*, annyit tesz, mint meghalsz; *vak-pandur*, annyit tesz mint zshiványok’ feladója”
- 1872 *Tolvajműnyelv*: „A rimaszombati bünfenyítő törvényszék előtt közelebb egy cigánytolvajügy tárgyalatot, — mely alkalommal egyik vádlott előadá, hogy ő társai közt *rajzoló* (zsebmetsző), másik pedig *bugázó* (töltéstolvaj), a harmadik *brámázó* (bolttörő) volt.” (Közrendészeti Lap 3/2 (1872. január 14.): 15)

A magyar szleng emlékei

3. Az első nyomtatásban megjelent szójegyzékek

3.1. 1862: Toronyai Károly, *A rablóknak, tolvajoknak és kozákoknak együttvaló hamis és zavaros beszédek, hasonlóan hamis és titkos cselekedeteik felfedezéseül összeiratott és kiadattatott a köznépnak ovakodási hasznára, és a rossz emberektől való őrizkedéseikre*

A magyar szleng emlékei

3.2. A városi tolvajnyelv első szójegyzékei

3.2.1. A magyarországi német tolvajnyelv emlékei:

— **Budapesti tolvajnyelv:** Rendészeti Közlöny 1/10 (1878. dec. 4.): 76–7.

— **Tolvaj-nyelv (mely Európa legnagyobb részében nem csak a tolvajok, hanem az orgazdák és hozzátartozóik által is használtatik).** A. F. Thiele és mások után németből magyarra fordította Nagy Pál. főv. államrendőrségi polgári biztos. Győr, 1882.

A magyar szleng emlékei

3.2. A városi tolvajnyelv első szójegyzékei

3.2.2. 1888: Berkes Kálmán: A tolvaj élet ismertetése.

A magyar szleng emlékei

4. Kisebb feljegyzések különböző szlengokról

- 1854: „*nem czóldova s elprédlizett*”
'nem fizetett s megugrott' (Hölgyfutár)
- diáknyelv (Jókai Mór: És mégis mozog a föld)
- tolvaj- és kártyásnyelvi kifejezések (Jókai műveiben)
- 1870-es, 1880-as évek:
tolvajnyelv, katonai szleng